

**XOC O ALIANÇA DE CIVILITZACIONS:  
La dicotomia cultural presentada per les teories de  
Samuel P. Huntington i Jeremy Rifkin**

**Eduard Reig i Palau**

**Direcció del treball:  
Dr. Gonçal Mayos Solsona**

**UNIVERSITAT OBERTA DE CATALUNYA (UOC)  
Treball Final de Grau  
HUMANITATS  
juny 2017**

## ÍNDEX

<b>1. Preàmbul</b>	<b>3</b>
<b>2. Introducció</b>	<b>3</b>
<b>3. Objectius i Hipòtesis</b>	<b>4</b>
3.1. Objectiu general	4
3.2. Hipòtesis específiques	5
<b>4. Metodologia</b>	<b>5</b>
<b>CAPÍTOL I. EL XOC DE CIVILITZACIONS O UNA SOCIETAT EMPÀTICA GLOBAL</b>	<b>6</b>
I.1 El xoc de civilitzacions de Samuel P. Huntington	7
I.1.1 L'origen dels conflictes al segle XXI	7
I.1.2 Conseqüències de la globalització	9
I.1.3 Ideologia del xoc	11
I.2 L'aliança de civilitzacions de Jeremy Rifkin	12
I.2.1 Conseqüències de l'onada empàtica actual: l'abisme entròpic	12
I.2.2 Noves tendències socials i vells fantasmes	14
I.2.3 L'esgotament d'un model: el naixement d'una identitat cosmopolita	15
<b>CAPÍTOL II. OCCIDENT ALS ALBIRS DEL SEGLE XXI</b>	<b>16</b>
II.1 Occident: conceptes filosòfics i morals previs	16
II.2 El crepuscle d'Occident: visió agonista o realitat contrastada	22
II.2.1 Hegemonia de l'activitat industrial per part d'Occident al segle XX	22
II.2.2 Les civilitzacions en el període 1980-2015	23
II.3 El mirall occidental: respostes a la modernització	27
II.3.1 Modernització o Occidentalització	28
II.3.2 Respostes internes d'Occident davant la globalització	30
<b>CAPÍTOL III. EL PAPER DE LES TIC EN UN MODEL DE COOPERACIÓ INTERNACIONAL</b>	<b>31</b>
III.1 La lògica virtual: la comunicació circular	32
III.2 La generació del mil·lenni: un capitalisme distributiu	33
III.3 Les xarxes socials: virtuts i perills	34
III.3.1 Virtuts de la comunicació 2.0	34
III.3.2 Perills d'un món virtual	35
III.4 El sistema polític i religiós 2.0	37
<b>5. Conclusions</b>	<b>39</b>
5.1 Quadre sintètic d'hipòtesis i conclusions	39
5.2 Conclusió	42
<b>6. Bibliografia</b>	<b>44</b>
<b>7. Annexos</b>	<b>46</b>

## 1. Preàmbul

Ara just fa un any, en una col·laboració de pràctiques amb la Institució Casa Àsia de Barcelona, escrivíem sobre la voluntat de la Xina per restablir la *Ruta de la Seda*. En un article per a la publicació de *l'Observatori d'Àsia Central* explicàrem com el gegant asiàtic estava portant a terme polítiques d'acostament amb les potències d'aquell territori (sobretot amb Turkmenistan)<sup>1</sup>, per tal de millorar les comunicacions i facilitar amplis acords comercials. Una ruta que està ben a prop de realitzar-se i que se'ns dubte canviarà les dinàmiques de la modernització, a més d'alterar l'hegemonia de potències a nivell planetari. Mentre tractàvem aquests esdeveniments, també estàvem immersos en l'anàlisi de Huntington, per tant, inevitablement advertirem: si el món està canviant d'ordre geo-estratègic, el xoc de civilitzacions serà la situació en què es resumirà el segle XXI? Sense més dilacions i amb aquesta qüestió roent-nos el pensament, encetem la nostra particular dissertació.

## 2. Introducció

Qualsevol estudiant d'Humanitats es planteja com adquirir unes bases teòriques suficients per comprendre, a través d'un prisma cultural, la convulsa situació política i social de l'actual contemporaneïtat. Ens estem referint a ser capaços d'analitzar la globalització i la interculturalitat, sota l'aixopluc d'una teoria que ens entregui les eines necessàries per tal de reeixir en aquesta tasca. La teoria del xoc de civilitzacions de Huntington ens permeté encetar aquest estudi, a més de brindar-nos unes pautes per estudiar el nou camí que convoca a tota la Humanitat, superant l'etapa dels conflictes ideològics entre els EUA i la URSS. Segons Huntington, les cultures seran el principal element de cohesió o divisió entre els diversos grups humans, en un futur a curt i mig termini. La lectura de Huntington ens evoca a una cosmovisió agònica on les persones, indefectiblement a la seva voluntat individual, en tant integrades en societats, sempre tendiran al conflicte amb l'*altre*, aquell individu o grup d'ells que es troba a les antípodes de la nostra racionalitat i que per tant, és un enemic per a la pervivència dels nostres valors.

---

<sup>1</sup> Article disponible a: OAC, 16/06/2017 <http://www.asiacentral.es/noticias.php?i=80>

Com es fa evident, no ens vàrem deixar emportar per aquesta mar de fons *hobbesiana*, i ràpidament sortirem al pas d'altres opcions o corrents intel·lectuals més esperançadores. I la trobarem en l'anàlisi del professor Jeremy Rifkin. Totes dues teories ens semblaren un bon punt de partida per tal d'analitzar la situació actual d'Occident en relació amb la societat global que ha començat a materialitzar-se, després la revolució en les comunicacions impulsada per internet i el desenvolupament de les xarxes socials 2.0.

En el **capítol I** ens dedicarem a analitzar les teories dels dos autors, així com expressar-les dins del desenvolupament dels esdeveniments contemporanis. Buscarem exemples actuals sobre els postulats de Huntington, com també senyalarem aquells postulats que no s'han mostrat tan versemblants. D'altra banda, respecte al pensament de Rifkin ens centrarem en el seu anàlisi sobre com es relacionen les distintes cultures, a través de l'onada empàtica virtual. L'autor veu l'oportunitat de generar una societat global, una idea que a finals del segle XX només semblava una quimera novel·lesca, però ara és possible gràcies a una aliança de civilitzacions.

En el **capítol II** profunditzarem en l'objecte d'estudi d'ambdues teories: Occident i el seu impuls per modernitzar les societats, a través del sistema econòmic mundial. Analitzarem les dades d'una forquilla cronològica que s'inicia a finals de la dècada de 1980 i que ens portarà fins als nostres dies. Sobretot, prestarem atenció en les dades econòmiques i demogràfiques de les principals potències mundials, així com observarem les diferents respostes al procés de modernització social, que a través del desenvolupament tecnològic justifica l'assumpció dels valors occidentals per part de les altres civilitzacions.

En el **capítol III** utilitzarem la base teòrica de Rifkin per determinar el possible impacte de les TIC, alhora de conformar la visió individual de les persones en una societat de masses, en què es barregen diverses cultures i expressions populars. Desxifrarem l'entramat de relacions entre usuaris, per després, elaborar un breu llistat sobre les principals novetats d'aquest tipus de comunicació, a més dels perills que amaga. En darrer terme, si tenim en compte que les teories que analitzarem versen sobre les expressions culturals i el seu mestissatge, trobarem oportú destacar el paper de les TIC com a motivadores d'un canvi de paradigma polític i moral.

### 3. Objectius i Hipòtesis

#### 3.1. Objectiu general

En Huntington, Occident és el rival a batre, doncs la superioritat tecnològica mostrada al llarg de la industrialització de les seves societats provocà que la seva predominança respecte les altres potències fos una realitat incontestable.

Amb aquesta idea de partida i les dues teories sota el braç volem estudiar-les, contraposar-les i al final, una vegada tinguem els resultats, dirimir quina és l'opció més plausible a curt i mig termini. Huntington creu en el xoc i Rifkin en l'aliança entre civilitzacions. Així doncs, estudiem perquè i com ho defensen, per després donar una opinió crítica, intentant argumentar el nostre discurs des de la realitat que ells pronosticaren i que ja comencem a albirar, en el nostre present.

#### 3.2. Hipòtesis específiques

Capítol I:

- a) El model agonista de Huntington, a través de la tesis de civilitzacions, permet contextualitzar alguns dels conflictes actuals en un àmbit geo-estratègic.
- b) El xoc de civilitzacions errava en determinar la religió com a pal de paller dels conflictes del segle XXI.
- c) L'anàlisi de Huntington justifica la visió dels *neocons* americans.
- d) El model de Rifkin presenta una oportunitat més empàtica per a determinar les relacions entre cultures i diferents Estats.

Capítol II:

- a) Segons la teoria del xoc de civilitzacions, el declivi d'Occident vindrà donat per l'auge d'altres potències.
- b) Al contrari que Huntington, creiem en un declivi occidental donat sobretot per contradiccions internes del sistema.

Capítol III:

- a) Les TIC i la globalització de les comunicacions poden servir com a model de cooperació intercultural.
- b) Les comunicacions virtuals són una de les causes del desenvolupament de l'empatia cosmopolita.

c) El model polític tradicional i l'edifici religiós jerarquitzat s'afebleixen dins la societat 2.0.

## 4. Metodologia

L'assaig és la nostra eina per elaborar un discurs original sobre la temàtica expressada. L'escrit es basarà en un anàlisi de les dues teories, així com en un anàlisi sobre aspectes fundacionals de la civilització occidental. Tanmateix, ens veiem amb la necessitat d'abordar un tema, sempre des de múltiples disciplines del pensament. Una qualitat que se'ns fa necessària, per parlar d'un treball sobre dos autors que tracten múltiples disciplines socials, al llarg de la seva narració. Per tant, més enllà de la filosofia, la transversalitat de matèries ens submergirà per: la història; la geografia; les religions; l'ètica; la sociologia; la psicologia; la política; l'àmbit virtual.

El to de l'obra serà sempre des d'una vessant culturalista, on el gir lingüístic i l'escola de Frankfurt tindran un paper rellevant. Al tractar-se d'un assaig polític, però que basa la seva raó en la cultura, hom ha cregut oportú un diàleg entre diferents autors que amb els seus arguments ajudin a vestir la nostra teoria, amb l'experiència de les seves veus. Altrament, quan ho hem cregut adient, ens hem emparat en dades quantitatives per exemplificar algunes afirmacions tant de la nostra ploma, com dels autors treballats.

## CAPÍTOL I. EL XOC DE CIVILITZACIONS O UNA SOCIETAT EMPÀTICA GLOBAL

*“Una civilització és l'organització més alta de persones i el nivell d'identitat cultural individual més ampli. Es defineix tant per elements objectius comuns (idioma, història, religió, costums, institucions) com per l'auto-definició subjectiva de la gent. Les persones tenen nivells d'identitat [...]. El nivell més ampli amb el que s'identifiquen intensament és la civilització a la que pertanyen”* .

Samuel P. Huntington a *El xoc de civilitzacions*.

Una vegada es constatà la dissolució del règim soviètic, la historiografia contemporània intentà vertebrar un nou model sobre el qual poder contextualitzar les relacions entre els diferents Estats-nacions. Paral·lelament, la fi d'un món bipolar (comunisme o capitalisme) suposà l'obertura de totes les potències en un mercat global edificat sobre unes bases d'economia liberals desenvolupades per Occident. Aquest problema historiogràfic va esdevenir un focus d'atenció d'ençà l'aparició d'un

anàlisi de gran carisma com fou la *Fi de la història* de Francis Fukuyama. L'autor i ex-alumne de Huntington escriví sobre l'assumpció del model capitalista arreu del planeta, com a gran vencedor davant el comunisme soviètic. Teoria que nasqué després la caiguda del mur de Berlín i que entusiasma a gran nombre de persones que recordaven amb escarni la primera meitat del segle XX, marcats per la guerra.

Davant aquesta afirmació rotunda, la crítica més incisiva vingué per part del professor de Harvard. Huntington en el seu *Xoc de civilitzacions* mostrava un model més plausible sobre el futur dels conflictes entre comunitats, on la ideologia deixava pas a la cultura, veritable arrel de tot conflicte entre pobles i que trobava en la religió la seva màxima expressió. El model que ens proposava fou una panacea per als neoconservadors durant la presidència de George Bush fill, si bé en realitat, la teoria els transcendia amb una visió geo-política que ens permet delinear esdeveniments contemporanis, passades dues dècades de la seva formulació.

Com tota obra, l'anàlisi de Huntington no està exempt de revisions, com tampoc de posicions antagòniques que analitzin els mateixos fets, però des d'enfocaments completament diferents. Doncs, la paraula civilització ens evoca al gir cultural encetat per autors del calatge de Wittgenstein amb frases tant pertinents per l'ocasió com "*els límits del meu llenguatge són els límits del meu món*" (Ibáñez: 2014; 30) que se'ns dubte tingueren una posterior influència en les ciències socials. Malgrat això, al llarg de l'obra ens trobem amb un llenguatge polític exempt d'enfocs culturalistes. Per aquest motiu, hem cregut adient observar la contemporaneïtat des d'altres vessants, entre d'elles hem escollit l'arbre gnoseològic de Jeremy Rifkin i la seva percepció més empàtica i cooperativa que descobreix altres possibilitats, més enllà de l'escenari agònic. Ja que, tal i com ens recordà el professor Gonçal Mayos: "*l'eufemisme clash remet a un conflicte sorollós i evident, si bé (a diferència de war) relativament contingut i no declarat formalment*" (2009: 228).

## **I.1 El xoc de civilitzacions de Samuel P. Huntington**

Totes les civilitzacions sempre han mostrat idees de caràcter fonamental que coincideixen o difereixen profundament entre sí, és a dir, a la diversitat lingüística i l'organització política, també si afegixen diferents històries i tradicions representades en cosmogonies pròpies. Per a Huntington, la religió congrega als Estats al seu voltant, gràcies a la seva capacitat per restringir la moral de les comunitats humanes, sota l'aixopluc d'uns principis ètics i dogmes de fe. Així doncs, la diferència entre diferents comunitats englobades dins un mínim comú de tradicions i narratives

determinarà en primer lloc, les civilitzacions que prendran forma en el segle actual i en segon lloc, les posteriors relacions entre elles durant l'esdevenir del nou mil·lenni.

### **I.1.1 L'origen dels conflictes al segle XXI**

La teoria del xoc de civilitzacions gira al voltant d'una premissa cultural, si bé Huntington ho enfocà des de la política, és a dir, destacant la importància dels símbols nacionals per a la gent, com a imatges representatives de la seva identitat cultural dins un marc polític gegant que anomenà *civilitzacions*. L'exemple de les banderes (2016: 19), així com també d'altres símbols religiosos com la creu o la mitja lluna són utilitzats per definir els orígens de cada persona. Totes aquestes identitats que germinen en l'individu provoquen controvèrsies en una societat global, sobretot en les ciutats cosmopolites que de retruc al gran mestissatge cultural que hi té lloc, es converteixen en el camp de cultiu dels problemes d'un món diferenciat no ideològicament, sinó per cultures.

La cultura pot ser un element de cohesió, o bé, de confrontació social. Huntington a mode de clarificació positiva esmentava com la unificació de les dues Alemanyes (RDA i la RFA), tot i estar regides per ideologies distintes, fou possible gràcies a una tradició popular comuna. En aquesta mateixa direcció, altres pronòstics de Huntington no es corroboren, doncs així com ell creia que la unificació de Corea seria una realitat en els propers anys (2016: 23), ens adonem que és un problema de difícil solució pacífica.

La segona tesis més rellevant del xoc la trobem en la constatació d'Occident com la civilització dominant a nivell mundial. En el Capítol II abordarem la revolució tecnològica liderada per Occident, així mateix, constatarem la progressiva pèrdua de poder davant el creixement d'altres civilitzacions, tal i com Huntington senyalà en el capítol tercer "*The fading of the West*" (el Crepuscle d'Occident). Però, per introduir aquí la base argumental del seu discurs; totes les altres cultures han acceptat que per modernitzar les seves societats és necessària una modernització tecnològica, si bé, cadascuna d'elles intenta relacionar l'avenç tecnològic amb la seva pròpia cultura.

Altrament, Huntington assenyalava, pot ser en l'únic apropament al culturalisme en tota l'obra, com les predisposicions i prejudicis de les persones determinen la manera en què percebem la realitat, en quins fets ens fixem, com els jutgem i quin valor els hi atorguem (2016: 32). Aquestes divergències es veurien accentuades en un món globalitzat, on totes les parts estan en contacte constant, sobretot per les dinàmiques econòmiques i financeres del sistema capitalista.



En un avis a navegants, se'ns remarcava com la mala praxis política comporta l'assumpció de conflictes d'estil racial o cultural en les societats contemporànies (2016: 238). Un cas força clarificador el trobaríem en corrents socials que vinculen l'Islam com un problema a l'expansió del sistema social i polític occidental. Se'ns dubte els atacs terroristes del 11 de Setembre van crear un gran impacte en l'opinió pública, una imatge equiparable a la fotografia en blanc i negre d'una nena plorant mentre fugia del napalm, durant la Guerra del Vietnam. Aquella macabre estampa de les torres esfondrant-se i les persones desesperades saltant al buit han creat un estigma en la memòria popular. Una memòria col·lectiva que encara que no ens agradi, s'ha estructurat al voltant un discurs de la por i la confrontació amb la religió islàmica. L'auge de moviments d'extrema dreta dins els Estats occidentals durant els últims cinc anys corroboren que una part del gran públic s'ha deixat convèncer per aquest discurs, culpabilitzant l'immigrant com a font de molts dels mals que afecten a les nostres societats. En l'Annex 1 trobem un mapa sobre l'auge de partits d'extrema dreta a Europa.

Per acabar de confirmar l'efecte de confrontació entre cultures, citem unes paraules plenes de clarividència per part del professor de Harvard: "*a Europa el problema seran els musulmans i als Estats Units els mexicans*" (2016: 242). Sentència que fa uns anys semblava oblidada i que ara ha ressorgit amb força, d'ençà problemes globals com: l'escalada terrorista en l'última dècada; la crisi financera a nivell mundial encetada l'any 2009; l'onada de refugiats al mediterrani més intensa i sagnant dels últims cinquanta anys<sup>2</sup>; les confrontacions entre Estats per tal d'assegurar el control de les energies que demanda el creixement constant del sistema.

En darrer lloc, Huntington esbossà un possible conflicte a escala planetària, el seu cas hipotètic tenia lloc en l'any 2010. La seva idea té molts aspectes versemblants i contrastats amb la realitat del segle XXI, sobretot si analitzem el planeta en un marc geo-estratègic i de conflicte d'interessos. En el seu exemple final posà especial èmfasi en què el conflicte en el mar de la Xina es donaria per l'aprovisionament dels recursos (energies fòssils), però precisament aquest que era un fet circumstancial en el seu relat, en realitat, és un dels vectors d'interessos interestatals en el segle XXI.

### **I.1.2 Conseqüències de la globalització**

Huntington entén el món com un tauler d'escacs gegant, on les civilitzacions són les peces que interactuen en una partida global. Els Estats centrals serien

---

<sup>2</sup> Amb dades del 2016, el total de refugiats era de més de cinc milions de sirians d'ençà el començament de la guerra l'any 2011.  
<http://www.elmundo.es/internacional/2016/06/20/5767ace122601d000a8b460a.html> [Data de consulta: 18/03/2017].

Occident (cristians de totes les confessionalitats i jueus aliats), mentre que en la perifèria trobaríem el confucianisme i l'islamisme (2016: 287). Llatinoamèrica té menys diferències amb Occident que amb altres civilitzacions, per tant, tot i estar a la perifèria el seu paper com aliat occidental la posicionaria favorablement en l'economia mundial. Això no obstant, és una visió geo-estratègica, és a dir, parteix del supòsit que totes les potències competeixen entre elles o cooperen per beneficis mutus d'una manera interessada.

Certament, els Estats es veuen immersos en unes relacions internacionals que més enllà de diplomàcies, emmascaren la voluntat de les civilitzacions per tal d'imposar la seva cosmogonia com a superior a les altres. Cada dia, tenen lloc conflictes ètnics i religiosos arreu del planeta, els esmentats per Huntington com *conflictes de fronteres*. (2016: 308). L'autor per clarificar aquesta definició ens mostra un exemple real de guerra de civilitzacions amb el conflicte de Bòsnia (1992-1995). Una guerra amb dos bàndols que traspassaven les fronteres del propi país, precisament en els límits entre dues civilitzacions, l'occidental i la islàmica. En el bàndol contrari als occidentals trobaríem els bosnians ajudats per les potències àrabs, entre d'elles Aràbia Saudita, Iran i Líbia (2016: 346). Un conflicte que instava a les potències àrabs a lluitar contra la dominació dels valors europeus a Bòsnia, amb una població majoritàriament musulmana.

D'altra banda i per citar un exemple més actual, l'annexió de la península de Crimea per part de Rússia implicava la sortida al mar Negre i per tant, al Mediterrani de la civilització ortodoxa, així com un comerç més fluid amb el seu veí Turquia i totes les rutes disponibles a través del canal de Suez. Aquesta decisió que se submergia en interessos estratègics i comercials es justificà mitjançant un referèndum<sup>3</sup> (no reconegut per la comunitat internacional) en què una majoria de població d'origen rus demanava la integració dins la Federació russa, en tant, compartien valors i tradicions amb la seva pàtria "mare" i per tant, la desvinculació amb Ucraïna i els seus valors més europeistes.

Dins d'aquesta competència entre civilitzacions, els Estats nacionals prenen part de manera activa alhora de definir-se. Així en el capítol titulat l' *Ordre emergent de les civilitzacions*, se'ns explica com des de la desfeta de l'Imperi otomà, l'Islam ha quedat separat en estructures d'Estats-nacionals a la manera Occidental, una divisió que és impròpia al seu credo i per tant, ha provocat que no existeixi una organització

---

<sup>3</sup> En el referèndum de Crimea a l'any 2014, amb una participació de més del 80% del total del cens, l'opció guanyadora va ser la integració a la Federació russa amb més d'un 96% del total del sufragi. [https://es.wikipedia.org/wiki/Refer%C3%A9ndum\\_sobre\\_el\\_estatus\\_pol%C3%ADtico\\_de\\_Crimea\\_de\\_2014](https://es.wikipedia.org/wiki/Refer%C3%A9ndum_sobre_el_estatus_pol%C3%ADtico_de_Crimea_de_2014) [Data de consulta: 08/04/2017].

de l'islam unificada i centralitzada (2016: 211). Aquesta explicació ens permet comprendre l'actual estratègia política de Turquia. La por per part d'Europa en l'adhesió de la República turca com un estat membre dins de la UE, doncs Turquia complia els requisits mínims i ho reclamava des del 2007, s'ha demostrat com un error. En contra, la posició actual del país anatòlic en les polítiques i declaracions de caràcter presidencialista i fonamentalista del seu president Erdogan, busca recuperar un espai central com a Estat dins de l'islam, en un món confrontat per cultures.

Si bé les guerres actuals tenen un fort component religiós, posem en tela de judici les afirmacions de Huntington, sobre el paper central de la fe alhora de determinar els conflictes en el futur. La realitat ens mostra que la religió és un factor més, ja que el veritable motiu del radicalisme i d'acció violenta es focalitzen a combatre el sistema capitalista i la modernització social que proposa. El terrorisme fonamentalista islàmic és el tipus d'acció violenta que més repercussió té dins els *mass-media*. Ara bé, si observem les dades mostrejades en la *Global Terrorism Database*, ens trobem que des de l'any 2000 la majoria dels atemptats terroristes islàmics s'han perpetrat als propis països àrabs que intenten modernitzar les seves economies i societats. Doncs els radicals veuen en això, una pèrdua de valors tradicionals i als seus propis països com heretges. En la imatge (ANNEX 2) trobem un *mapa mundi* on a simple vista, corroborem aquestes dinàmiques durant l'any 2015. És una realitat que organitzacions com el DAESH o Al-Qaeda atempten amb major assiduitat contra els seus relatius que sí comparteixen la religió, però l'entenen de manera diferent.

### **I.1.3 Ideologia del xoc**

En el *clash of civilizations* Huntington mostrà el seu temor davant la possibilitat que la societat nord-americana i els seus valors insignes s'afeblissin a causa de la globalització, en tant, es desintegraria la identitat nacional. Idees expressades en frases com: "*en una època on els pobles de tot el planeta es defineixen en termes culturals, quin lloc resta per a una societat sense un nucli cultural, i definida únicament per un credo polític? Els principis polítics són una base poc ferma per a construir-hi sobre ella una col·lectivitat duradora*" (2016: 367). La justificació conclou amb els principis bàsics de la societat nord-americana: "*llibertat, democràcia, individualisme, igualtat davant la llei, constitucionalisme i propietat privada*" (2016: 366).

Sense cap mena de dubte, el paper preponderant de la religió en el relat de Huntington va ser defensat pels *neocons*, doncs creien en la religió com un factor molt més important que no pas la superioritat tecnològica, alhora de dominar a l'altre, o bé de reafirmar-se en l'interior. El treball d' Antoni Saragossa *Identitats i geo-política* ens

permet identificar l'obra de Huntington, juntament amb l'homòloga de Francis Fukuyama, com a teories centrals alhora de vertebrar la ideologia dels neoconservadors nord-americans. Una visió sorgida de la desfeta de la URSS i la necessitat de trobar nous enemics exteriors que es confrontessin amb el model de *pax americana* que ells creien universalista i necessari (2012; 20). La diferenciació principal que distingia a Huntington dels *neocons* concernia en matèria de política exterior, ja que, mentre els *neocons* creien en un ordre on els EUA administrarien les directrius principals del sistema global (*unilateralisme*), l'autor del xoc acabà defensant una acció conjunta de les nacions occidentals (*multilateralisme*).

En l'actualitat nord-americana, el president electe Donald Trump defensa aquests principis d'una manera acarnissada i al nostre entendre un tant esbiaixada, enfront una gran part de la societat estatunidenca (concentrada sobretot en el *Boswash* i Califòrnia) que demanden un altre model més empàtic amb la resta de cultures, a l'estil de l'administració Clinton als anys noranta, que veia en la diversitat cultural un factor positiu, o del model social que havia portat a Barack Obama a la presidència del país.

## **I.2 L'aliança de civilitzacions de Jeremy Rifkin**

Fins ara, ens hem mogut en un llenguatge geopolític revestit per una pàtina de mots culturals, però al cap i a la fi, ens narren una realitat distant a l'àmbit quotidià i centrada en la presa de decisions des de les altes esferes burocràtiques dels Estats i les elits econòmiques i financeres. Davant aquesta anàlisi de la que no desmereixem ni l'excel·lent prosa de Huntington, ni tampoc del contingut de les tesis, ens trobem amb un altre plantejament, el del professor Jeremy Rifkin. Al llarg de la lectura de *Societat Empàtica* se'ns expressa la possibilitat de generar un nou model social de base, és a dir, del conjunt de persones que conformen les diferents comunitats disseminades en civilitzacions. Segons aquesta teoria, les dinàmiques imperants entre les relacions culturals que al llarg de la història han provocat els grans conflictes de la Humanitat, en els inicis del segle XXI podrien transformar-se.

### **I.2.1 Conseqüències de l'onada empàtica actual: l'abisme entròpic**

*“La qualitat humana més important és l'empatia”* (2010; 14). Amb aquesta afirmació Rifkin qüestiona de manera directa la percepció agonista que hem observat fins ara. L'autor entén per empatia, la conducta humana tolerant amb els demés, així com la capacitat que tenim per comprendre les emocions d'altres com ara, el dolor o l'alegria. Tanmateix, l'empatia neix de la voluntat de l'ésser humà per trobar companyia i afecte, per sobre de la soledat i la confrontació. En Rifkin trobem un canvi de

paradigma al passar de la concepció d'un ésser humà racional a un de psicològic. Amb aquest canvi, l'autor vol donar a entendre que la vida va més enllà dels factors negatius (guerres, tragèdies, plagues) i determina que “*degut a la patologia del poder que pateix la societat, hem acabat per contemplar la vida d'una manera negativa*”.

En el període actual i gràcies a les TIC, les societats humanes han experimentat una onada empàtica sense precedents, en tant, aquestes tecnologies ens han permès assolir el nivell més elevat de comunicació de tota la nostra història. Si analitzem la confluència d'expressions culturals i la interacció entre elles a través de les xarxes, en primer lloc comprovarem una actitud majoritàriament positiva entre persones de diferents cultures per compartir significats, tot buscant els punts en comú que els uneixen, o bé, entrant en divergència. D'aquesta major comunicació, neix el contacte més constant amb l'*altre*<sup>4</sup> i a mesura que establim relació, creem nous significats culturals i el que és més important, de manera individual. Rifkin assenyala que de la consciència psicològica neix la sensació d'individualitat, un procés de diferenciació essencial pel desenvolupament i l'extensió de l'empatia (2010; 28). Doncs, si sóc *jo* qui interactuo amb l'*altre* de manera directa, sense intermediaris, puc arribar a comprendre'l com un igual, en tant, persona amb les seves emocions i necessitats.

Paradoxalment, aquest augment de l'empatia, és a dir, del moviment de persones i relacions entre diferents comunitats, provoca una major entropia, a saber la pèrdua d'energia utilitzable (2010: 32). Dos exemples d'aquesta deformació del sistema social, les trobem en *l'obsolescència programada* de la majoria de les nostres màquines i aparells, perpetuada per motius especulatius i lleis del mercat global<sup>5</sup>; o les agricultures i ramaderies intensives que degraden els sòls fèrtils, comprometen l'energia del futur. Rifkin en el capítol XII del seu llibre, fa referència als greuges i perills a què ens porta un capitalisme basat en el consum de les energies fòssils. La principal disfunció és el desequilibri causat en la biosfera, ja que, els danys causats per l'activitat econòmica comencen a tenir conseqüències negatives a temps real que afecten a les comunitats humanes i en general, a la biota de cadascun dels ecosistemes terrestres.

En síntesis, podríem enumerar les conseqüències *reals* d'aquest canvi en l'ecosistema planetari en: el desglaç record de l'Àrtic aquest passat any 2016; les

---

<sup>4</sup> En aquest treball entenem per *altre*, a tota persona amb un codi moral pertanyen a una cultura diversa a la nostra, sent la nostra la cultura occidental.

<sup>5</sup> El documental de RTVE “*Comprar, tirar, comprar*” emès entre 2012-13 demostra com les dinàmiques de les indústries no es regulen en un creixement ètic i racional, sinó per voluntats particulars i cobejances. Document recuperable a: <http://www.rtve.es/alcanta/videos/el-documental/documental-comprar-tirar-comprar/1382261/>

acumulacions de gasos d'efecte hivernacle a l'atmosfera visibles en les concentracions urbanes (la contaminació ja es causant de dues-centes mil morts anuals segons informes de la UE); la desforestació de l'Amazones i la desertificació en territoris abans boscosos; catàstrofes naturals que poden destruir ecosistemes en qüestió de minuts, com els grans terratrèmols a Itàlia, els huracans a les Antilles, o bé el tsunami que ara fa tres anys va desencadenar una catàstrofe nuclear a Fukushima. Aquest són alguns dels exemples que en major o menor mesura sentim tots en la nostra quotidianitat.

Davant d'aquest horitzó de perdició, cada cop sorgeixen més xarxes de persones sensibles amb la situació global. Una comunitat que empatitza amb la naturalesa, li atorga uns drets i ens posa uns deures per preservar-la, abandonant la visió de la natura com un recurs del que extreure energia, per comprendre-la com una finalitat en sí mateixa. Un ecosistema mundial que tots compartim i entre tots hem de salvaguardar de l'impacte causat pel nostre model social capitalista. Aquesta corrent de pensament creix gràcies a la capacitat de les organitzacions no governamentals per difondre nous missatges més empàtics als plantejats per la mentalitat geo-política tradicional.

### **1.2.2 Noves tendències socials i vells fantasmes**

D'una manera àmplia, són tants els factors que ens dirigeixen cap a una entesa entre les diferents civilitzacions per tal de salvaguardar el futur comú de la Humanitat, com els esdeveniments que posen en tela de judici aquesta germanor col·lectiva i que apunten cap a una major confrontació entre nacions, pel control dels recursos terrestres cada cop més escassos.

D'entre les avinenteses, fixem-nos per exemple, en el moviment de persones al voltant del planeta que augmenta any rere any. Segons un informe de la OMT (Organització Mundial del Turisme), l'any 2015 el número total de turistes fou de 1.186 milions de persones amb Europa com la principal receptora (51%) i Àsia i el Pacífic, com a segona regió amb més afluència turística (24%). Una xifra que gairebé triplica les dades de l'any 1990 amb 435 milions de turistes anuals (2016; 4). Paral·lelament, la mobilitat internacional de persones no és només dels turistes, sinó també dels emigrants que busquen noves oportunitats laborals a l'estranger. El sistema capitalista ha provocat aquesta mundialització de l'economia i dins la seva xarxa de transports i comunicacions, a dia d'avui s'estima que el 50% dels 214 milions d'emigrants internacionals són econòmicament actius. Tanmateix, si bé fins ara la migració laboral havia sigut Sud-Nord, les dinàmiques de mobilització han variat substancialment hi les migracions Sud-Sud i Nord-Sud ja suposen un 30% respectivament del total de migracions laborals al planeta (OIT: 2013).

Tot aquest moviment de persones genera inevitablement un contacte entre cultures. En concret en el segon grup, els emigrants han d'assumir un nou rol cultural dins els països d'acollida, creant una sèrie de valors comuns i de caràcter més general, en què per sobreviure han d'abandonar els elements de fricció i posar especial èmfasi en tot allò que els uneix. De la mateixa manera, les persones que no es mouen, però cada cop tenen més contacte amb l'*altre* dins el seu cercle de relacions personals, també han d'elaborar un nou diàleg que pot confrontar-se amb el seu relat tradicional.

Ara bé, això no vol dir que el món estigui anant cap a la creació d'una aliança de civilitzacions amb plena consciència de la biosfera i respecte entre les diferents comunitats, ja que, davant aquestes corrents de pensament esperançadores, s'erigeixen amb por, antics fantasmes que es creien enterrats. Entre d'aquests indicadors trobaríem les dades sobre l'actual augment de l'enriquiment d'urani, una energia que en la seva expressió més violenta serveix per crear armes de destrucció massiva. L'any 1970 l'enriquiment d'urani per a crear energia elèctrica suposava una quantitat total de 500.000 gWh (giga-vats per hora), en dades de l'any 2010, el consum elèctric generat en centrals nuclears era de 2.500.000 gWh<sup>6</sup>. D'entre les dades actuals, destaca la Xina amb la construcció de vint nous reactors nuclears.

### **I.2.3 L'esgotament d'un model: el naixement d'una identitat cosmopolita**

Des d'una perspectiva capitalista, el creixement és l'aspiració de tota societat. Aquesta mentalitat és hereva de l'esperit de conquesta de l'Imperi romà. Cal recordar que una vegada Roma va deixar d'expandir-se amb la conquesta d'Egipte per Cèsar August (2010: 234) s'inicià el principi d'un llarg declivi que es perllongaria durant segles. És a dir, de la sobre explotació del territori agrícola a causa d'una demografia creixent i millor connectada, juntament amb l'estancament de les conquestes provocaren l'escassetat dels recursos i la fracturació del sistema social romà.

En el món contemporani, tots els indrets del planeta estan conquerits, explorats i coneguts, de fet d'aquesta realitat se n'ha aprofitat el sistema capitalista. Però, i ara que ja no es pot créixer més i els mons extraterrestres encara no són factibles? És el model de creixement el més adequat per afrontar el futur?

L'anàlisi de Rifkin tot i ser realista té un missatge de fons optimista sobre l'esdevenir del segle XXI, si bé ple de suspicàcies. Algunes d'aquestes reserves semblen referir-se a la por d'una mestissatge social que pot també ben treure el pitjor de la nostra humanitat, caient en discriminacions ètniques o religioses. Això no

---

<sup>6</sup> Dades extretes de: <http://www.nuklearforum.ch/de/en/nuclearplanet> [Data de consulta: 22/04/2017]

obstant, de l'onada empàtica generada en el món virtual neix una generació de persones que se senten ciutadanes del món, els cosmopolites.

Les comunicacions entre les cultures cada cop depenen menys de l'acció organitzada dels Estats i les seves burocràcies, inclús de les limitacions pròpies del món físic. En l'àgora virtual i global, la comunicació es personalitza i per tant, la diversitat de respostes és molt més àmplia i no necessàriament de conflicte i competència per motius geo-estratègics. Com hem explicat, les persones a l'interactuar de manera individual poden comprendre la realitat de l'*altre* i crear-se una pròpia visió del món més introspectiva i esquiva als tòpics. Les joves generacions cada cop tenen més capacitat per analitzar les seves pulsions i compartir la seva experiència amb els demés (2010:16), així com, més facilitats per parlar altres llengües i viatjar a més països, més llunyans i de manera normalitzada.

## CAPÍTOL II. OCCIDENT ALS ALBIRS DEL SEGLE XXI

*“Els homes mai han viscut tan aïllats com es pretenia. Sempre han albergat un germen de sociabilitat que tendeix a desenvolupar-se continuadament. Encara que els homes haguessin volgut separar-se, no haurien pogut; si haguessin pogut, no haurien degut, ja que els vicis de la seva associació eren compensats per majors avantatges”.*

Dennis Diderot a *Tractat sobre la barbàrie dels pobles civilitzats*.

Aquest principi de sociabilitat expressat per l'autor il·lustrat a finals del segle XVIII ens permet entendre el concepte central de la teoria de Huntington, la paraula *civilització*. Huntington ens definí “*una civilització com l'entitat cultural més àmplia en la que un individu es sent integrat*” (2016; 48). Per comprendre a quina civilització s'integra utilitzà concisament un exercici mental que tothom pot reproduir. Així jo mateix, he nascut a Barcelona, sóc català integrat dins l'estat espanyol, que a la vegada tributa a la identitat europea, que finalment s'agermana en una sèrie de valors compartits dins la civilització occidental. Per tant, Occident seria la civilització on hom pertany.

Vistes les explicacions donades tant per Huntington com per Rifkin sobre la situació de la Humanitat en la contemporaneïtat, ens trobem que Occident juga un paper fonamental en l'ordre global. Per al primer, com el model més elevat al que pot aspirar tota societat; per al segon, com el model que ha estat capaç de generar una consciència global i que tanmateix, s'ha convertit en el principal problema per a la pervivència de tots.



## II.1 Occident: conceptes filosòfics i morals previs

En l'obra de Huntington s'esbossen una sèrie de característiques de la civilització occidental. Ara doncs, hem volgut enumerar-les i complementar-les:

### *-Antecedents clàssics*

La història d'Occident és la història d'una civilització de tercera generació. Filla d'un llegat clàssic deixat per la cultura grega i la posterior expansió i dominació llatina. La idea d'Occident es remunta a un passat delimitat geogràficament, per les conquestes d'Alexandre el Gran i les posteriors campanyes militars romanes que comunicaren les cultures que envoltaven el mar mediterrani; a més dels pobles del nord d'Europa, separant amb el Mur Adrià (122-132 dC) els *bàrbars* de la *civilització*; pel sud els pobles cartaginesos, per l'est, amb les satrapies que havien sorgit de la desfeta de l'Imperi Macedoni i finalment, per l'oest amb els pobles que vivien amb els límits naturals de l'Oceà Atlàntic.

És a dir, l'actual historiografia occidental ens ensenya que els orígens del nostre món neixen al voltant del mar Mediterrani i precisament anomenem aquest període com a clàssic, per transmetre'ns aquesta idea de cultura comuna i primigènia. (2016; 80). Uns període clàssic que aporta idees tan nostres i tan arrelades que sense voler-ho se'ns mostren com a universals, com per exemple, *l'esperit de competició* datat amb les primeres Olimpíades l'any 776 aC.

Traslladant-nos al present olímpic, aquests es troben privats de la seva expressió religiosa, centrats en el patriotisme dels diferents Estats nacionals. Les connotacions polítiques de les Olimpíades es fan sentir en un ambient pacífic, però on els Estats competeixen aferrissadament per demostrar la seva superioritat respecte els atletes de les demés potències (Woertz: 2009; 9). Un cas paradigmàtic d'aquesta instrumentalització política foren els Jocs Olímpics de Berlín l'any 1936. El règim nazi, a través de l'aparell propagandístic creat per Leni Riefenstahl buscà influir en l'imaginari popular, per tal de justificar la superioritat racial. En els casos més presents, la celebració de les Olimpíades suposen un revulsiu econòmic per al país organitzador, en tant, en els *mass-media* es converteixen en un aparador al món (2009; 13).

### *-La religió cristiana: catolicisme i protestantisme*

Un altre aspecte posterior és la religió cristiana i la seva divisió entre catolicisme i protestantisme. Durant més d'un mil·lenni, la nostra civilització fou regida estrictament per la cosmogonia cristiana, que regulava la moral de les societats i les

relacions amb comunitats culturals diferents. Tanmateix, els processos de la Reforma protestant iniciada per Martí Luter l'any 1521 i la posterior Contrareforma del Concili de Trento (1545-1563), generaren les distincions entre un nord d'Europa protestant i un sud eminentment catòlic. Esdeveniments que conformaren la identitat occidental plegada de divergències internes que encara avui en dia, perduren en l'organització dels Estats delimitant una divisió intangible, però veraç, entre el nord i el sud del subcontinent.

Malgrat tot, tant la Reforma com la Contrareforma serviren per renovar el sistema educatiu i adequar-lo a les noves organitzacions socials derivades de l'activitat comercial. En els països protestants s'introduí una filosofia al servei de la religió i les qüestions de fe, així com una implementació de l'estudi de la lectura de la Bíblia en la llengua vernacle, en escoles públiques organitzades de manera regional. Entre les nacions catòliques s'instaurà la catequesis com una manera d'ensenyar el cristianisme a la població, reconeixent la importància de l'educació i la transmissió del coneixement, mitjançant les llengües clàssiques (Martín: 2010; 230). Exemples d'aquesta nova pedagogia els trobem en casos com el de Sant Joan Baptista de la Salle, qui apostà per una educació primària popular i gratuïta (2010; 236), provocant l'apertura de matèries del coneixement a un gran nombre de persones.

#### *-Diversitat lingüística*

Paral·lelament a les distincions religioses, en el decurs dels segles s'ha desenvolupat una realitat lingüística heterogènia, si bé, des de vell antuvi va existir una llengua vehicular i per tant, utilitzada a nivells oficials. Durant molts segles fou el llatí, després entre els segles XVII i el segle XIX fou el francès, la llengua utilitzada per les cases reials europees i les seves burocràcies. Finalment, després de l'expansió colonial en època victoriana i de la revolució industrial, la llengua de Roland deixà pas a la de Macbeth. En l'actualitat utilitzem l'anglès com l'idioma vehicular entre les diferents cultures del planeta, en bona part perquè el procés de modernització duu la signatura occidental, col·loquialment l'anglès es conegut com l'*idioma de la tecnologia*.

L'auge de l'anglès com a llengua franca s'ha consolidat gràcies a l'adopció d'aquesta per part d'organismes de caràcter internacional. Així, la ONU la contempla com una de les seves sis llengües en què elabora tots els seus documents, juntament, amb l'espanyol, el francès, el xinès, l'àrab i el rus. En altres organitzacions encara més restrictives, com ara la OTAN, l'anglès és la llengua amb la que comuniquen les seves decisions i tractats (Fernández: 2012; 164). La consolidació de la llengua saxona també es produeix de baix a dalt, és a dir, que els actors individuals, a través de les

xarxes impulsen l'anglès com una llengua franca entre persones de diferents nacionalitats.

#### *-Divisió entre poder secular i poder eclesiàstic*

Una quarta característica és la separació entre l'autoritat espiritual i temporal. Aquesta idea segurament fou formulada per primera vegada en aquella famosa paràbola religiosa recollida pels quatre evangelis canònics en què Jesucrist davant de les demandes d'un fariseu incisiu expressà "*doneu al Cèsar el que és del Cèsar i a Déu el que és de Déu; Mateu 22, 15-21*". Un dualisme de poder que s'ha perpetrat en la història de la civilització occidental i que no es troba en altres cultures, on el poder religiós i el poder civil es veuen embrancats en una mateixa representació, com per exemple en l'Islam, on Déu és el Cèsar (2016; 82).

Reflexionem per exemple, en la nostra concepció actual de la ciència exempta de tota espiritualitat. Aquesta teoria polític-religiosa fou desenvolupada per autors de la modernitat, com Hobbes o Spinoza, que creien en la necessitat de subordinar l'Església al poder dels Estats. (Russell: 2005; 618). Aquest pensament és una rebel·lió contra l'hermetisme eclesiàstic al llarg de l'Edat Mitjana i la creença en què el poder públic pot fer més lliures els seus ciutadans i en concret, per als filòsofs, atorga'ls-hi la suficient llibertat per poder formular les seves obres. Una separació de les esferes que permetrà el sorgiment d'una filosofia antropològica, on Déu, en tant ens perfecte es troba allunyat de la nostra realitat. Filòsofs com Schopenhauer buscaren l'influx d'altres cultures i les seves mitologies, com el concepte de Nirvana exportat de l'Índia, per tal d'explicar el sofriment que patim derivat de la nostra voluntat hereva del cristianisme, doncs "*l'antiga saviesa de la raça humana no serà desplaçada pel que va ocórrer a Galilea*" (2005; 810). Aquesta concepció filosòfica sobre la subordinació de l'esfera espiritual al món físic de la raó i la ciència és a dia d'avui, una pedra angular de la nostra modernitat.

#### *-La llei i el ciutadà*

Derivat d'això nasqué un *imperi de la llei*. Aquesta idea transmesa des de Roma ha permès la consecució d'una sèrie de principis i drets fonamentals de les poblacions que es troben recollits en la llei, que a mesura que evolucionava a esdevingut en principis fonamentals per a nosaltres. A tall d'exemple, hom recorda les idees sorgides de l'Assemblea Nacional Francesa del 17 de juny de 1789 resumides en la *llibertat, la igualtat i la propietat* com a drets fonamentals de tot ciutadà. Un imperi de la llei que trobem en el seu estat més embrionari en les declaracions recollides per Georges Lefebvre a *La Revolució Francesa i l'Imperi*, quan el president de la sala Jean

Sylvain Bailly, durant la celebració del *Jurament de la Pilota* i veient com el rei Lluís XVI abandonava la conferència, menystenint la voluntat del Tercer Estat, exclamà: “*La Nació reunida en Assemblée no rep ordres*” (2013; 132). Una proclama primigènica que s’ha erigit com un dels pilars polítics de les democràcies occidentals.

Les nostres societats s’organitzen al voltant del sistema productiu capitalista global, per això, juntament al transport de mercaderies i bens de consum també viatgen aquestes concepcions sobre la llei, entesa com una veritat que s’ha de respectar i defensar. Tal i com explicava Foucault “*el saber és associat a la veritat, que des de la ciència [...] disciplina els individus en un ajust cada cop més racional i econòmic entre les activitats productives, els recursos de comunicació i les relacions de poder*” (Guarné: 2016).

#### *-La colonització i la voluntat de conquesta*

D’altra banda, d’ençà de la descoberta del nou continent per Cristòfol Colom, l’esperit conqueridor i colonitzador impregnà els principals Estats europeus durant l’època moderna i contemporània. Aquesta idea a efectes pràctics comportà la creació d’uns cossos representatius a la resta de civilitzacions per part d’Occident. Fets que portaren als estats europeus i posteriorment, a la diplomàcia nord-americana a la intromissió de l’ordre públic en països estrangers.

L’expansió occidental a la resta del món s’ha sustentat en una suposada superioritat dels valors europeus, en tant, la seva tecnologia estava més desenvolupada que la de la resta de civilitzacions. Una actitud que s’ha traduït sobretot en polítiques de caràcter racista, tal i com menciona l’obra d’Achille Mbembe, la *Necropolítica*. Segons l’autor camerunès “*la percepció de l’Altre com un atemptat a la meva pròpia vida, com una amenaça mortal o un perill absolut [...] a través de la seva eliminació biofísica, es reforçaria el meu potencial de vida i de seguretat; aquest és un dels nombrosos exemples dins l’imaginari de la sobirania tant de la primera com de l’última modernitat*” (Mbembe: 2011; 24). L’autor inclús arriba a dir que aquests estereotips racistes s’han transmès en els conflictes socials del món industrial, “*hem acabat comparant les classes obreres del món industrial amb els salvatges del món colonial*” (2011; 26).

#### *-Estratificació social*

La nostra comunitat, des de temps pretèrits s’ha organitzat a través de diferents classes socials. Ja en Aristòtil en la seva obra *Política* se’ns mostraven les bases teòriques de la societat de classes: “*Hay muchas formas de regir y muchas formas de ser regidos y siempre es mejor el mando sobre mejores subordinados, por ejemplo, el*

*ejercido sobre el hombre mejor que el que se ejerce sobre el animal, porque la obra llevada a cabo con mejores elementos es mejor, y dondequiera que uno rige y otro es regido se realiza una obra. En efecto, en todo aquello que consta de varios elementos y llega a ser una unidad común, ya de elementos continuos o separados, aparecen siempre el rector y el regido” (Llibre I; 1254a, 5-30).*

Les classes socials han conformat la història d'Occident, tal i com digué Marx en el *Manifest Comunista*, des de l'aparició de l'activitat industrial amb la conseqüent instauració del mercat mundial, la burgesia com a classe dominant ha relegat a un segon pla totes les classes hereves del sistema feudal (2005; 43). Allà on la societat del capital s'ha implementat, l'organització social es tradueix en el poder adquisitiu de les persones. Les societats sota règims democràtics lliberals han sustentat la seva estabilitat i prosperitat en una classe mitja predominant. Per això, una de les principals conseqüències de la crisi actual és l'empobriment de la classe mitjana, generant un creixement de la desigualtat i del malestar social. En un informe de 2016, el director per Europa i Àsia Central de la OIT (Organització Internacional del Treball), Heinz Koller advertia que hi ha una tendència alarmant de l'empobriment salarial, “*sobretot entre els més joves, generant així una fissura d'ingressos entre generacions*”<sup>7</sup>.

#### *-L'individualisme*

La darrera característica que defineix Occident és el seu concepte d'individualisme. El dret de qualsevol persona, sigui el seu origen pobre o ric, de gaudir d'una vida pròpia i tenir els seus propis objectius. El germen de l'individualisme de la societat Occidental, el trobem en les idees expressades per exemple, en els *Soliloquis* de Sant Agustí d'Hipona: “*Tu, què vols saber, saps qui ets?. No ho sé. On estàs? No ho sé. Ets un o múltiple? No ho sé. Et sents a tu mateix desplaçat? No ho sé. Saps que tu penses? Si*” (Russell: 2005; 402). Argument que posteriorment donaria pas a la filosofia moderna i a l'enteniment de l'home i les seves pròpies capacitats per formular lleis que ensenyin el funcionament del món, és a dir, la raó del mètode científic.

De l'individualisme deriva la societat de masses, on semblava que la majoria social ocupava un lloc de protagonisme, ahora de vertebrar un relat social i cultural. En altres paraules, sovint s'ha argumentat que aquesta transferència d'informació a les capes socials allunyades de poder ha comportat l'ascens de la massa social com a protagonista de la història. En paraules d'Umberto Eco “*la cultura és produïda per ella i per ella consumida*” (1995; 23).

---

<sup>7</sup> Article a <http://www.europapress.es/internacional/noticia-oit-advierde-reduccion-clase-media-europa-20161124073004.html> [Data de consulta: 04/05/2017].

En el model de societat psicològica de Rifkin, l'individu i els seus sentiments són una font de coneixement important per a l'estudi del funcionament d'una societat. Tanmateix, una creença que per exemple es contraposa frontalment amb les idees de comunitat que defensen civilitzacions com la Xina, on l'Estat i l'expressió col·lectiva són més importants que no pas la voluntat de l'individu.

En conclusió, algunes d'aquestes característiques es donen en altres civilitzacions, però com destacà Huntington, la combinació de totes elles configura el que coneixem amb el nom d'Occident.

## **II.2 El crepuscle d'Occident: visió agonista o realitat contrastada**

Una civilització es defineix per la cultura i unes tradicions, però també per una sèrie de realitats més tangibles en informes i material estadístic. És a dir, una civilització la conformen una demografia dins d'uns límits geogràfics que al seu torn genera una activitat econòmica. Huntington va veure en l'auge de les altres civilitzacions un detriment de l'hegemonia occidental, tan en la pràctica econòmica com en l'assumpció d'una modernitat vinculada amb els valors a dalt enumerats.

### **II.2.1 Hegemonia de l'activitat industrial per part d'Occident al segle XX**

Durant una forquilla cronològica de més de dos-cents anys, la civilització occidental ha governat amb hegemonia intermitent les relacions internacionals. Ens remetem al marc temporal dels estudis de Paul Bairoch, a *International Industrialization: Levels from 1750-1980*, i ens fixem que a l'any 1800, Xina era la major economia del món, en termes quantitius, tant pel pes demogràfic (per aquell període conformava un terç de la població mundial), com pel model de societat encara tradicional dels Estats-nació europeus. (1982: 263). Però, gràcies als avenços tecnològics i al control del comerç internacional, Occident oscil·là d'un model agrari cap a un d'urbà. Aquests canvis erigiren els Estats-nació com el model que guiava la nova economia arreu del planeta.

La revolució industrial a Gran Bretanya va encetar una nova etapa a escala global. El poder marítim britànic, juntament amb els avenços tecnològics provocaren que el ritme de producció de manufactures es disparés en comparació als processos del treball artesà. De les colònies al voltant del planeta s'extreien recursos per l'enriquiment d'una societat burgesa en alça. Certament, aquest procés que s'inicià entre el 1740-1760 va inclinar la balança a favor de les potències europees, però i ens ho recorda Bairoch, un segle després de l'inici de la revolució industrial, el món encara no havia duplicat la producció industrial (1982: 272), així doncs, fou un procés més

progressiu del que sovint s'estudia. De fet, l'any 1750 la població total de Gran Bretanya representava menys del 1% de la població mundial.

El segle XIX suposà l'embranchida necessària per decantar la balança d'Orient a Occident i en l'any 1860 Gran Bretanya sola generava el 35% del total de bens de consum del món. Una hegemonia que en termes comercials va arribar al seu zenit l'any 1928, quan la producció manufacturada occidental suposava el 84,2% del total mundial. Des d'aleshores, les xifres han anat en declivi i en la dècada dels cinquanta, Occident representava un 64% del producte brut mundial. En la dècada de 1980, la producció manufacturada occidental era del 57,8% respecte del total (ANNEX 3).

## II.2.2 Les civilitzacions en el període 1980-2015

Les xifres econòmiques als inicis del segle XXI mostren tendències molt diferents a l'auge Occidental que tingué lloc durant el període anterior. Observem aquesta taula amb dades de l'any 2015, sobre els ingressos per exportacions de bens de consum de les vint principals economies del planeta<sup>8</sup>:

Taula 1

1	Unió Europea	\$2,259,000,000,000
2	Xina	\$2,143,000,000,000
3	Estats Units	\$1,510,000,000,000
4	Alemanya	\$1,309,000,000,000
5	Japó	\$622,000,000,000
6	Corea del Sud	\$548,800,000,000
7	França	\$510,500,000,000
8	Hong Kong	\$505,700,000,000
9	Holanda	\$476,500,000,000
10	Itàlia	\$450,100,000,000
11	Regne Unit	\$436,200,000,000
12	Canadà	\$411,000,000,000
13	Mèxic	\$381,000,000,000

<sup>8</sup> Les següents taules estadístiques econòmiques i demogràfiques s'han obtingut de tres bases de dades. Les Taules 1 i 2 del *Factbook*, les Taules 3 i 4 de l'informe concís de la ONU sobre *La situació demogràfica en el món, 2014*. Així com del fons estadístic *Eurostats*.

14	Singapur	\$377,100,000,000
15	Rússia	\$341,500,000,000
16	Taiwan	\$335,500,000,000
17	Emirats Àrabs	\$333,300,000,000
18	Suïssa	\$303,500,000,000
19	Espanya	277,900,000,000
20	Índia	272,400,000,000

En la dècada de 1980, només quatre països asiàtics (Xina, Japó, Corea i Índia) figuraven entre els vint països més industrialitzats, en l'any 2015, aquesta proporció s'ha vist modificada amb l'entrada d'altres actors (Hong Kong com una regió econòmicament autònoma de la Xina, Singapur i Taiwan). A més, de l'entrada d'altres països fora de la civilització occidental com ara Mèxic o els Emirats Àrabs. Tanmateix, Xina és a dia d'avui el principal país exportador de bens de consum del planeta superant als Estats Units i només per darrera de les economies conjuntes en la UE (encara amb Gran Bretanya dins de la Unió).

Occident representava el 50% del producte econòmic brut mundial als anys vuitanta; en la dècada de 1990, el PIB occidental era un 48,9%. Les civilitzacions sínica, hindú i japonesa conjuntament representaven un 21,5% del total, mentre que Amèrica llatina un 8,3% i per últim, la civilització ortodoxa un 6,2%. (2016: 103). En la taula adjunta en canvi, mostrem dades de l'any 2016 sobre els països amb el PIB més elevat del planeta:

*Taula 2*

1	Xina	\$21,270,000,000,000
2	Unió Europea	\$19,180,000,000,000
3	Estats Units	\$18,560,000,000,000
4	Índia	\$8,721,000,000,000
5	Japó	\$4,932,000,000,000
6	Alemanya	\$3,979,000,000,000
7	Rússia	\$3,745,000,000,000



8	Brasil	\$3,135,000,000,000
9	Indonèsia	\$3,028,000,000,000
10	Regne Unit	\$2,788,000,000,000
11	França	\$2,737,000,000,000

A simple vista, constatem l'auge d'altres economies, algunes són ressorgiments, altres de nou ascens. Si agrupéssim els quatre països asiàtics de la llista (Xina, Índia, Japó i Indonèsia) trobaríem que el seu PIB conjunt (37,951 bilions de dòlars) és lleugerament superior al PIB dels Estats Units conjuntament al dels països de la UE (37,740 bilions de dòlars). D'altra banda, si eliminem per un segon a la UE de la llista, ens adonem que dels deu països amb el PIB més elevat del planeta, quatre són orientals; quatre són occidentals (EUA, Alemanya, Gran Bretanya i França); Brasil com a únic representant de l'Amèrica llatina i Rússia com a potència representant de la civilització ortodoxa.

En el camp de la geografia, l'any 1920 la civilització occidental controlava directament i amb territoris d'influència, una extensió de seixanta-sis milions de kilòmetres quadrats, és a dir, pràcticament la meitat de la superfície total del planeta<sup>9</sup>. Aquest va ser el moment de la història en què una sola civilització controlà la major extensió del planeta. Una supremacia occidental esplendorosa que durà poc, ja que en l'any 1993, Occident controlava uns trenta-dos milions de quilometres quadrats, és a dir, menys de la meitat del territori que a la sortida de la IGM.

Demogràficament la situació comparada dels continents entre 1994 i l'actualitat és la següent:

Taula 3

	Població (milions)			Augment Mig Anual			Taxa Mitja Creixement Anual		
	1994	2014	2050	1990-1995	2010-2015	2045-2050	1990-1995	2010-2015	2045-2050
<b>Tot el món</b>	5 661	7 244	9 551	84,2	81,7	48,5	1,52	1,15	0,51
<b>Regions més desenvolupades</b>	1 269	1 256	1 303	5,0	3,7	0,1	0,43	0,30	0,01
<b>Regions menys desenvolupades</b>	4 492	5 988	8 248	79,2	78,0	48,4	1,81	1,33	0,60

<sup>9</sup> La superfície total del planeta són 135 milions de kilòmetres quadrats, sense contar l'Antàrtida que en són 14 milions.

<b>Països menys desenvolupats</b>	569	919	1 811	15,1	20,3	26,7	2,77	2,28	1,54
<b>Altres països menys desenvolupats</b>	3 923	5 068	6 437	64,0	57,7	21,7	1,68	1,16	0,34
<b>Àfrica</b>	699	1 138	2 393	17,3	27,0	39,9	2,57	2,46	1,74
<b>Àsia</b>	3 432	4 342	5 164	53,9	43,9	5,7	1,61	1,03	0,11
<b>Europa</b>	729	743	709	1,3	0,6	-1,6	0,18	0,08	-0,22
<b>Amèrica llatina i el Carib</b>	478	623	782	8,2	6,8	2,1	1,77	1,11	0,27
<b>Amèrica del Nord</b>	294	358	446	3,0	2,9	2,0	1,05	0,83	0,45
<b>Oceania</b>	29	39	57	0,4	0,5	0,5	1,49	1,42	0,82

La major concentració de població del planeta es troba a Àsia, continent que en una forquilla cronològica de vint anys ha crescut en gaire bé un miler de milió de persones. La població europea es manté amb una taxa de creixement molt baixa (0,18%), mentre que Àfrica és el continent amb un creixement demogràfic més elevat amb taxes superiors al 2,5% anual. Amèrica del Nord tot i tenir un augment demogràfic més elevat que l'uropeu amb una augment mig anual de la població del 3%, és juntament amb Europa i Oceania una de les zones geogràfiques menys poblades del planeta. Amèrica llatina i el Carib tenen a dia d'avui uns nivells de població similars als d'Europa, lleugerament inferiors. Malgrat això, el seu augment demogràfic respecte l'any 1993 ha estat molt pronunciat, amb una població que passà de 478 milions de persones a 623 milions en l'any 2014. En resum, atenint-nos a les dades del 2014: Àsia engloba el 59,9% de la població mundial; Àfrica el 15,7%; Europa el 10%; Amèrica llatina i el Carib el 8,6%; Amèrica del Nord 4,9%; Oceania el 0,5%. Ara bé, en la taula anterior també podem observar perfectament com en les previsions de l'any 2050, l'evolució demogràfica pateix un cert estancament (exceptuant Àfrica), inclús amb taxes de creixement anual negatives per a Europa, una conseqüència directa del progressiu envelliment de la població. (ONU, 2014: 6).

A tall d'exemple, observem que d'entre les metròpolis més poblades del planeta, Nova York és l'única representat occidental. Els centres urbans més poblats (milions d'habitants) en l'any 2016 són:

Taula 4

Tokio	38
Nova Delhi	25
Xangai	23

Mèxic DF	21
Bombai	21
Sao Paulo	21
Osaka	21
Beijing	20
Nova York	18,5
El Caire	18,5

L'índex demogràfic dels vint països amb més pes demogràfic, ens demostra que la població conjunta dels vint i set països de la UE i els Estats Units d'Amèrica és de 837.944.973 milions d'habitants, xifra molt per sota de les poblacions de Xina (1,373,541,278) o de la Índia (1,266,883,598)<sup>10</sup>.

### II.3 El mirall occidental: respostes a la modernització

La supremacia tecnològica que ha demostrat Occident li ha permès dominar les relacions durant el període contemporani. Concretament si ens centrem en el decurs del segle XX, la tecnologia que ha permès aquest desenvolupament i ha definit la societat moderna és el motor de combustió. Un enginy que ha modificat les comunicacions en el planeta, sobretot per l'escurçament de les distàncies i l'eficiència en el transport de mercaderies a nivell global.

El professor Jeremy Rifkin indicava que les grans revolucions de la història s'han donat de la comunió de nous règims d'energètics amb evolucions en la comunicació (2010; 38). Si l'electricitat fou el generador d'un canvi en l'energia necessària per al desenvolupament social, l'aparició d'Internet ha configurat les comunicacions a tots els nivells possibles. Tots els espectres de la vida en comunitat s'han transformat amb dinàmiques que ens recorden altres grans fites de la història, com la impremta de Gutenberg i el desenvolupament de l'Època Moderna, a través de l'activitat comercial marítima.

El procés de modernització social impulsat per Occident, degut a les pròpies dinàmiques expansionistes del capitalisme ha acabat per afectar a totes les civilitzacions que en major o menor grau s'immergeixen dins del sistema, per tal de no

<sup>10</sup> Dades de Juliol del 2016.

quedar aïllades i perdre competitivitat. Però, no només s'han integrat per interessos geo-polítics, sinó també degut a l'onada empàtica esdevinguda de la comunicació mundial en una xarxa virtual. Per comprendre com en la modernització van implícits els valors occidentals posem un exemple. El futbol, no només la pràctica de l'esport, sinó tal i com digué la professora Martine Segalen a *Ritos y rituales contemporáneos*:

“La força de simbolització de l'activitat futbolística és l'encarnació de les característiques més destacades de la societat industrial; la divisió de feina i la igualtat teòrica d'oportunitats. La multitud reunida al voltant dels estadis ens mostra un fenomen de realitat col·lectiva. El lloc que s'ocupa en l'estadi és una metàfora del lloc que s'ocupa en la societat de classes” (2011; 84).

No és cap secret que no tothom està d'acord en què la modernització és imprescindible per a una societat, els terroristes serien els exemples més radicals, però cada cop són més les veus que es manifesten en contra el model social capitalista, tant dins, com sobretot fora de l'àmbit occidental. Analitzem doncs, quines són les respostes de les altres civilitzacions davant la modernització.

### **II.3.1 Modernització o Occidentalització**

L'obra del teòric literari Edward Said ens va obrir els ulls a l'*orientalisme* que havia creat l'imaginari europeu, d'ençà la mistificació d'Orient amb una literatura d'aventures que inclou títols com *Sandokhan i els tigres de Mompracem* de Salgari, o bé les *Mines del Rei Salomó* de Haggard, per citar-ne dues. Novel·les que evocaven una cultura oriental subordinada a Occident en tant, es vinculava a valors màgics, supersticiosos, inferiors a la raó de la filosofia europea. Òbviament, aquestes visions no són compartides des d'Orient, inclús podríem trobar exemples que ens fessin sentir els nostres propis principis com a estranys, com per exemple es desprèn de la lectura de la magnífica *Vent de l'Est, Vent de l'oest* de Pearl S. Buck.

En un inici i resseguint les explicacions de Huntington, les respostes a la influència d'Occident van ser vàries:

- Aquells països que van mostrar un fort rebuig pels valors Occidentals, països on es van acceptar només algunes reformes tecnològiques de la modernització, per exemple les armes de foc. Actituds empeses des de potències com la Xina i el Japó, però que finalment s'abandonaren després de la Segona Guerra Mundial.
- Una segona via fou el *kemalisme* que assumí Atatürk a Turquia, amb la voluntat de modernitzar un país sorgit de les cendres de l'Imperi Otomà. Una posició

que acceptà una necessària modernització i veié la cultura autòctona com un inconvenient per aconseguir-ho. Per tant, assumiren la via de desenvolupament occidental, tant econòmicament com socialment per tal de modernitzar les seves societats.

- La postura del reformisme, és a dir, adaptar els valors tradicionals de la societat autòctona als requisits necessaris per modernitzar les economies i les poblacions. Una opció que ha estat agafada per moltes de les elits del món islàmic, que intenten assolir la tècnica occidental, per bé que no renunciïn als valors tradicionals de la seva cultura (2016; 87).

Aquestes foren les tres respostes tradicionals davant la necessària modernització de totes les societats més enllà de les fronteres occidentals. I diem necessària, perquè la influència del *modus vivendi* occidental va ser tan gran durant el segle XX, que arreu del planeta la interacció amb aquest model fou obligada. Una vegada aquestes altres civilitzacions assoliren els requeriments tècnics per competir amb igualtat de condicions que Occident, els governs i les societats buscaren en les seves pròpies tradicions significats per un nou ordre social, en un procés conegut amb el nom d'*indigenització*.

En un article del professor de la Universitat de Granada, Miguel Ángel Cano trobem una resposta al procés més radical sobre el rebuig als principis Occidentals:

*“La salida contra su frustración es el terrorismo islamista, que les hace sentirse parte de una comunidad. Son sujetos con pasaporte europeo pero que se sienten víctimas de una marginación socioeconómica por parte de la sociedad mayoritaria, lo cual lleva irremisiblemente a un estado de frustración respecto a sus perspectivas de futuro en la sociedad de acogida. Hace años la salida a esa frustración eran el rap y la delincuencia común. Pero ahora son la yihad y el Estado Islámico. En los barrios turcos de Berlín, por ejemplo, se nota la transformación de su juventud: si esos chicos antes formaban parte de bandas dedicadas al hostigamiento callejero, hoy van vestidos de forma impoluta y se comportan como buenos musulmanes”* (2009).

Curiosament, els pilars de *llibertat, igualtat i propietat* aplicats en l'anonimat de les xarxes socials serveixen al terrorisme gihadista per camuflar-se i passar desapercebuts. Valors com la privacitat, les llibertats civils i els sistemes legals dels països de la Unió (DÍAZ, 2015: 9), avui en dia, ajuden a proliferar aquests atacs contra el sistema.

### II.3.2 Respostes internes d'Occident davant la globalització

El terrorisme contra els valors moderns és la punta de l'iceberg dels conflictes de la nova modernitat i les distintes visions, sobre com adaptar-nos al xoc cultural resultant.

- La postura neoliberal seria apuntar-s'hi amb entusiasme, sense tenir en compte les divergències culturals i utilitzar la globalització econòmica i comunicativa com a propulsora per a una globalització en altres aspectes (polítics i socials), sempre sota el biaix Occidental.
- Una segona resposta seria defensar les particularitats de cada regió i mostrar-les com a símbols d'identitat pròpia.

En l'obra *Què és la Globalització* del professor Ulrich Beck trobem que els esdeveniments socials succeïts a Occident tendeixen cap a una ambivalència entre les dues postures (2015; 77). Des d'alguns sectors percebem una resposta proteccionista, conseqüència directa del terrorisme; la crisi econòmica i financera de 2009; l'augment de refugiats i immigrants a nivell mundial. Però, també ens trobem amb un model que no té por d'interactuar i que vol aprofitar tot el potencial iniciat per les noves comunicacions.

I si aquesta modernitat hagués fracassat? I si estiguéssim davant un procés de globalització que conforma una segona modernitat? Aquesta és la teoria que esbossa el professor Ulrich Beck, escudant-se amb els filòsofs de la postmodernitat que de manera catastrofista auguraven el fracàs de la racionalitat de la ciència, és a dir, l'esfondrament de l'universalisme occidental originari del pensament il·lustrat (2015; 25). Per al professor, la tendència a la individualització provoca una pèrdua de la consciència col·lectiva i per tant, de la seva representació política, és a dir, en una lectura pessimista això suposava el col·lapse de la modernitat.

Al llarg del seu discurs, Beck busca superar aquestes teories i s'inclina per concebre la globalització no com la creació d'un Estat mundial de caire occidental, sinó més aviat: *"la paraula globalització significa una societat mundial sense Estat mundial i sense govern mundial. Estem assistint a la difusió d'un capitalisme globalment desorganitzat, on no existeix ningun poder hegemònic ni cap règim internacional, ja de tipus econòmic, ja de tipus polític"* (2015; 32). En darrer lloc, segons el professor Beck, Europa és un concepte que podem trobar en el *"museu de la retòrica"*, en un espai comú imaginat, però no una realitat integrada, ja que, la identitat europea és més una normativa burocràtica que no un Estat europeu unificat (2015; 214). Donant per bona, la tesis de Huntington sobre la debilitat dels valors polítics.

En suma, la civilització occidental ha perdut la seva hegemonia cultural que se sustentava en una superioritat tecnològica. Avui en dia, la innovació tecnològica està dispersa en diferents nodes d'arreu del planeta i l'ordre en dos gran blocs del segle XX ha deixat pas a un món deslocalitzat, on totes les civilitzacions tenen possibilitats per desenvolupar una tecnologia competitiva en un mercat modern que engloba dos terços de la Humanitat.

## CAPÍTOL III. EL PAPER DE LES TIC EN UN MODEL DE COOPERACIÓ INTERNACIONAL

*“Per què set mil milions d'éssers humans haurien d'estar connectats mútuament en una societat globalitzada? En absència d'un propòsit unificador global, això es convertiria en una colossal pèrdua d'energia”.*

Jeremy Rifkin a *Societat Empàtica*.

Segons un estudi de *We Are Social*<sup>11</sup> durant l'any 2016, 3.419 milions de persones utilitzaven internet cada dia, mentre que 2.307 milions es connectaven setmanalment. La realitat física de cada persona vinculada a les normes morals de la seva societat, avui en dia comparteix protagonisme amb un món virtual. Una xarxa de comunicació que origina noves maneres de redistribució de les energies i coneixements, en tant, qüestiona l'anterior jerarquia social.

Per a la teoria de Rifkin, les TIC són l'eina fonamental per a una expansió de l'empatia més enllà de les fronteres establertes al llarg de la història. No únicament per les facilitats que generen alhora de contactar a temps real amb qualsevol punt del planeta, sinó i pot ser més important, per com es generen aquestes relacions i les dinàmiques socials que sorgeixen dins de les xarxes socials. En aquest tercer capítol volem aprofundir en la lògica interna del *World Wide Web* i les possibilitats d'un canvi de paradigma social menys agonista.

### III.1 La lògica virtual: la comunicació circular

El llenguatge geo-polític de Huntington ens ha brindat una explicació molt sòlida sobre els esdeveniments que afecten al conjunt de la Humanitat, en un ordre nou de civilitzacions que tanmateix remet a les característiques entre blocs enfrontats. Tot i això, en la seva obra es parla sobre les decisions d'una minoria social, és a dir, aquells que controlen els recursos del planeta, així com els integrants dels principals

---

<sup>11</sup> Dades extretes de: <https://www.slideshare.net/wearesocialsg/digital-in-2016> [Data de consulta: 17/03/2017].

organismes polítics estatals. Una prosa hereva de la perenne dicotomia entre: ciutadans-esclaus; nobles-plebs; privilegiats-no privilegiats; capitalistes-proletariat. En realitat, quan Huntington analitzà les civilitzacions ens estava explicant les decisions preses des de les elits que dictaminen l'esdevenir de les grans potències.

Aquest ordre social es perpetua a través del model empresarial i governamental capitalistes. Si bé el govern pot presentar diferències segons la civilització (el sistema de partit únic xinès, o el model més presidencialista de Rússia), sempre existeix una jerarquia social fonamentada en uns principis de poder. Inclús, podríem determinar que les jerarquies són l'ordre natural de les societats; com a més complexes les societats més desenvolupades estan aquestes jerarquies. La jerarquia patriarcal a nivell global mostra greus disfuncions expressades totes elles, en l'abisme entròpic derivat d'una demografia que cada cop requereix consumir més energia per a viure i per un control desigual dels recursos energètics. En un article al diari *El País*, segons dades proporcionades per l'entitat bancària *Credit Suisse*, l'any 2015, el 0,7% de la població mundial acaparava el 45,2% de la riquesa total<sup>12</sup> dada que reflecteix la creixent desigualtat en el planeta.

Per tal de buscar una resposta més justa davant aquesta fallida del sistema, el professor Rifkin proposa un nou model social basant-se en les dinàmiques virtuals. En el seu model, la principal característica és la capacitat dels éssers humans per organitzar-se i compartir, a través de cercles del coneixement. En un exemple molt didàctic, ens exposa com el marge d'error en un article de la Viquipèdia és lleugerament superior al de l'Enciclopèdia Britànica, tot i que la primera ha estat feta per usuaris de manera voluntària, mentre que la segona ha estat escrita per un conjunt d'especialistes escollits entre els millors de cada camp. Mentre l'Enciclopèdia Britànica ha estat concebuda en un pensament jerarquitzat, la Viquipèdia neix de la col·laboració i la cooperació entre centenars de milers d'usuaris, en un intent de connectar multitud de cervells en una sola xarxa (2010; 523). A més, cal recordar que l'Enciclopèdia Britànica es revisa any rere any, mentre que la correcció a la Viquipèdia és gairebé instantània.

Aquesta visió sobre la xarxa virtual rememora la teoria filosòfica de Gilles Deleuze i Fèlix Guattari sobre la formació del coneixement. En la seva obra conjunta *El Anti-Edip* ens parlen sobre les jerarquies filosòfiques que han vertebrat el coneixement i les societats humanes al llarg de la història, en concret, com el capitalisme ha degenerat en un ordre irreal, però tanmateix conformador no només de

---

<sup>12</sup> Dades en [http://economia.elpais.com/economia/2015/10/13/actualidad/1444760736\\_267255.html](http://economia.elpais.com/economia/2015/10/13/actualidad/1444760736_267255.html) [Data de consulta: 14/03/2017].



les societats, sinó de la pròpia *Terra*. (1972; 164). En *l'Anti-Edip*, la manera veritable d'experimentar el coneixement i transmetre'l al llarg dels segles passa per eliminar les jerarquies verticals, per tant, les influències de poder, substituint-les per una manera més orgànica, on tot el coneixement té part fonamental i no hi han temes més importants que altres, sinó complements i sinèrgies. El *rizoma* seria la metàfora vegetal de la seva teoria, és a dir, que des de qualsevol branca neix una nova planta.

### **III.2 La generació del mil·lenni: un capitalisme distributiu**

Els *millennials* són les generacions nascudes en ple auge de les TIC i per tant, des de la infància han interpretat la realitat virtual com un aspecte central en la seva experiència vital. En primer lloc, del contacte familiar més elevat, ja que, el 50% dels joves occidentals veuen els seus pares habitualment, inclús hi parlen a diari, gràcies a les TIC instal·lades en la telefonia mòbil. En segon lloc, són una generació més procliu a creure en la saviesa combinada de models com Linux o Viquipèdia i menys en les jerarquies verticals. D'altra banda, tenen una consciència plena de la biosfera, doncs en una enquesta del 2007 a universitats nord-americanes, els joves d'entre 18 i 24 anys situaven el canvi climàtic entre un dels cinc problemes més importants a nivell mundial (2010; 576).

També defensen una organització més participativa dels governs, per tal d'intercedir en el funcionament de les polítiques públiques. Per citar un exemple més proper, els moviments del 15-M l'any 2011 a Espanya demostraren el gran malestar amb un model jeràrquic que no compleix amb les necessitats bàsiques ni respon als problemes d'una societat cada cop més desigual, una posició que els determinà públicament com a "indignats". Jo vaig estar durant les concentracions d'aquell moviment a Barcelona i escoltà les paraules de personatges del món intel·lectual, com l'uruguaià Eduardo Galeano que saberen resumir el discurs de la nova generació en frases com "*hoy el mundo se divide en dos clases; los indignados y los indignos*".

Les generacions del mil·lenni són les més cosmopolites de la història humana. Això provoca un sentiment d'empatia major vers els ciutadans d'altres regions del globus terrestre, una sensació de ciutadania mundial transversal entre cultures. Per exemple, el 70% dels estudiants nord-americans han viatjat com a mínim una vegada a l'estranger, fet que provoca que el 52% de la població juvenil es mostri favorable a la immigració, en front el 39% favorable de la població adulta. Als Estats Units, els *millennials* són grups de joves amb una pronunciada diversitat ètnica: el 40% són afroamericans, llatins, asiàtics o d'ascendència mixta, en canvi la generació anterior, aquest mestissatge no arriba al 25% (2010; 578). Una generació amb un auge de

l'espiritualitat, però amb un detriment de la religiositat, doncs els joves cada cop se senten més incòmodes dins els antics dogmes de fe i prefereixen una espiritualitat més individual, per sobre de la comunitat. En l'any 2006, el 40% dels adults nord-americans ja es descrivien com espirituals però menys religiosos (2010; 448).

### **III.3 Les xarxes socials: virtuts i perills**

L'important en una xarxa de caràcter mundial és crear una consciència que no vegi el món com "*un magatzem d'objectes que han d'expropiar-se i posseir-se, sinó com un laberint de relacions a la que es pot accedir*" (2010; 584). Tot seguit, exposarem els trets més característics de la comunicació virtual, doncs es tracta de comprovar les pròpies realitats que s'originen en les xarxes.

#### **III.3.1 Virtuts de la comunicació 2.0**

Les TIC han facilitat una comunicació fluida i d'abast planetari entre tots els usuaris, sense tenir en compte barreres geogràfiques, ni tampoc culturals. Algunes de les sinèrgies en les comunicacions virtuals són positives i permeten un augment de participació de les distintes expressions. Cal pensar que ens trobem davant d'un món, on el dret d'accés es converteix en un dret fonamental i més important, compartir els coneixements abans que posseir-los de manera aïllada. Pensem en els llibres, avui en dia podem descarregar-los *il·legalment* des de casa i sense tenir coneixements avançats d'informàtica, des del mateix cercador de *Google* (2010; 533).

Són extensos els casos en què s'estableixen relacions d'amistat, a través de la xarxa i que en la vida física es veurien limitades, en tant, tot l'edifici moral de les societats les dificultaria. És a dir, resseguint la idea de Rifkin (2010: 555) sobre la capacitat de teixir una xarxa de contactes més àmplia, a través de l'àgora virtual (xats, ONG en línia, comunitats d'interessos comuns) m'agradaria aturar-me en un concepte; la *solitud compartida*. Com a integrant d'una generació que ha crescut amb internet i telefonia mòbil, la meva activitat a la xarxa és del tot integrada en el meu sistema d'aprenentatge i interacció social. Sovint participo en xats d'internet, no només en l'àmbit acadèmic, sinó i més important, en els àmbits d'interès personal que em congreguen amb persones d'arreu. La capacitat per compartir emocions i sentiments, a través, d'un llenguatge desenfadat ens obra la possibilitat de comprendre les preocupacions i inquietuds d'altres persones culturalment diverses. Per tant, des de la nostra plataforma virtual, des de la comoditat d'un ordinador en una llar podem connectar com a individus amb la diversitat del planeta.

Un altre exemple d'empatia que demostren les xarxes és la solidaritat que es crea davant d'una acció injusta. En els atemptats de París de l'any 2015 es va crear un

moviment que si bé va ser titllat de superflu, no deixa de ser representatiu, ja que al dia següent dels atemptats, persones de diferents parts del planeta, indistintament de la religió a la que pertanyien, mostraren el seu suport a les víctimes de la violència extremista, amb una munió de textos i símbols a les xarxes commemorant a les víctimes. També foren moltes les veus que criticaren aquestes expressions, ja que només es donaven quan els atemptats es perpetraven en països integrats dins del nucli fort del sistema (Occident) i que no es tenien en compte els atemptats i el sofriment dels països de la perifèria. Si bé això té part de raó, aquestes crítiques s'han acceptat i integrat dins aquest discurs antibel·licista que sovint corre per internet.

Les persones ara es solidaritzen amb els problemes de grups socials o naturals molt allunyats del seu àmbit quotidià i interactuen amb altres realitats culturals, a més d'entendre-les i defensar-les, com a diferents maneres d'expressió humana. Totes aquestes relacions també contradueixen la praxis tradicional, qüestionant el propi creixement com a idea central del sistema capitalista. Un nou concepte més orgànic de la vida sembla començar a prendre força en moltes iniciatives que escapen als mitjans tradicionals propagant-se d'usuari a usuari, fins a convertir-se en un fenomen *viralitzat* i conegut per milions de persones d'arreu del planeta.

### **III.3.2 Perills d'un món virtual**

En la creu de la moneda, la comunicació virtual presenta una sèrie de riscos derivats d'aquest nou tipus de comunicació. Problemes dins de la psicologia de les persones que en la xarxa s'accentuen.

L'accés a les xarxes requereix d'un capital per accedir a les tecnologies, per tant, totes aquelles persones que no tenen el suficient poder adquisitiu i les infraestructures necessàries es veuen excloses i directament, no existeixen en el món virtual. La globalitat de les TIC, irònicament provoca que tot allò que en quedi fora no tingui capacitat per expressar-se i per tant, s'oblidi. Pensem per exemple, en el 20% de la població mundial que encara avui en dia viu sense electricitat (2010; 498).

L'impuls empàtic propiciat per les TIC, també comporta altres aspectes negatius, entre d'ells Rifkin esmentava la representació teatral de les nostres vides, per tal d'interpretar un rol, a través dels nostres avatars virtuals. Un rol que es converteix real en el drama humà que conforma la vida, un drama que té certa demagògia (tothom pot escriure a la xarxa, sigui realitat o no el que s'escrigui), així com cert *voyeurisme*. Aspectes que frenen un impuls empàtic i conformen una realitat plena d'estereotips.

Un problema força important és l'apatia generada per un excés d'informació. Només cal observar les notícies i veure l'elevat nombre de desgràcies arreu del planeta, originant un rebuig a l'espectador i la posterior abstracció de la realitat que ens competeix a tots. Això reafirma un individualisme egoista, ja que únicament tendim a fixar-nos en aquells aspectes més materials de la nostra quotidianitat amb el consegüent trencament d'un sentiment de pertinença dins d'una comunitat. Una percepció nihilista que podríem referir amb frases com: "*si el món està tan malament què hi puc fer jo, si només sóc un més*".

Dels dos factors anteriors se'n deriva l'auge per compartir informació en la xarxa. En un intent de les persones per presentar-se dins l'àgora virtual, és a dir, mostrar i celebrar la seva individualitat a través d'un perfil, on es comparteixen aspectes de la vida privada per tal de sentir-se integrats i valorats. El principal perill és caure en un narcisisme i només reproduir uns estereotips que no conformen el veritable jo sensible, sinó un *alter ego* creat per pura vanaglòria (2010; 562).

La pèrdua de vocabulari degut a les dinàmiques d'internet que tendeixen a la brevetat, inclús a la supressió de paraules. Les noves generacions pateixen un declivi del nivell de comprensió lectora (2010; 578), determinat per l'ús només d'unes paraules i no totes aquelles que la pròpia llengua ofereix, per tal de simplificar els breus enunciats d'una conversa virtual. Això es tradueix en un empobriment de la cultura i banalització dels símbols i significats que per exemple són utilitzats en la publicitat amb finalitats mercantilistes. Aquest problema és similar a la consecució de les indústries culturals i la banalització de l'art, tal i com denuncià l'escola de Frankfurt, en especial, citant a Theodor Adorno en *Dialèctica de la Il·lustració*:

*"La industria cultural, en suma, absolutiza la imitación. Reducida a mero estilo, traiciona el secreto de éste (el arte): la obediencia a la jerarquía social. La barbarie estética cumple hoy la amenaza que pesa sobre las creaciones espirituales desde que comenzaron a ser reunidas y neutralizadas como cultura"* (2007; 175).

En un dia qualsevol, la quantitat d'informació que rebem és infinitament superior a la informació que rebien les passades generacions. Davant aquesta allau informativa és impossible sintetitzar-la. Al ritme tan ferotge amb que se succeeixen les notícies és tota una proesa, que l'individu decideixi aturar-se i reflexionar sobre el que ha llegit. Aquí ens referim a la distinció crucial entre informació i coneixement. Si bé els *mass-media* busquen provocar emocions als espectadors, de manera directa i no induïda (Eco: 1995; 47), la successió d'emocions a través d'informació com poden ser reportatges, fotografies, corresponalsies, música i un llarg etcètera, no implica que es converteixin *ipso facto* en coneixements.

### III.4 El sistema polític i religió 2.0

*“En algun punt crític ens adonarem que tots compartim un planeta comú, que tots patim i que el sofriment dels nostres veïns no és tan diferent al nostre”* (2010; 605). El declivi econòmic ja està obligant a tots els països a créixer més lentament, sinó a decreïxer: *“els més rics estan aprenent a viure amb menys, els més pobres es troben als límits de la supervivència”* (2010; 581).

Gràcies a la comunicació virtual, moltes reclamacions han obtingut cobertura mediàtica i s'han convertit en demandes constants per part de la societat, per tal de reformular l'entramat social. Un qüestionament del model establert amb temes com: la igualtat de gènere; la defensa de la diversitat ètnica; el respecte pels drets de les minories; l'acceptació de les diferències sexuals; els matrimonis interracials o pluriconfessionals; la sensibilitat vers els drets dels altres éssers vius (2010; 534). Dins les xarxes virtuals s'està creant una moral horitzontal que en comptes de diferenciar per cultures, les agermana, en tant, les inclou com diferents expressions de la mateixa humanitat.

Els règims socials es troben estretament vinculats als dogmes de fe, de tal manera que la societat s'edifica sobre unes tradicions i aquestes es transmeten dins la vida en comunitats, per bé que no estan exemptes de transformacions. En essència les cultures perviuen diferenciades unes d'altres, en grans civilitzacions, cadascuna d'elles integrada per diferents Estats nacionals. Però, aquests Estats es serveixen de la globalització econòmica i financera (deslocalització d'empreses, paradisos fiscals, índex bursàtils, etc) fet que trenca amb les seves fronteres geogràfiques, portant-los a interactuar en un espai transnacional. La crisi financera de l'any 2008 es un bon recordatori de la fragilitat de les estructures estatals en front els nous processos mundials.

En termes polítics, la democràcia és el sistema polític escollit per les nacions occidentals, així com per molts països d'altres civilitzacions<sup>13</sup>, desvinculant-se dels dogmes religiosos i les jerarquies eclesiàstiques. De fet, la modernització proclama la democràcia representativa com el model polític més adient per al progrés. Les xarxes socials fomenten la participació en la *polis* virtual, en realitat, el seu desenvolupament depèn absolutament d'aquesta comunicació fluida. Per això, podem preveure que en el cas que les xarxes maduressin en una comunitat d'usuaris, on les aportacions constructives superessin els defectes, estaríem davant d'un canvi de paradigma polític.

---

<sup>13</sup> Segons l'Índex de Democràcia de *The Economist*, d'una llista de 167 països integrants de la ONU, 97 nacions aproven el tall de mínims indicadors per a considerar-se règims democràtics, però només 19 presenten condicions de plena democràcia.

En comptes de delegar la responsabilitat política a un representant, la participació ciutadana esdevindria molt més conscient alhora d'organitzar la comunitat.

Com ja hem mencionat, les religions es debaten entre els partidaris per adaptar-se al nou mil·lenni, o aquells que veuen el perill de desaparèixer en una amalgama de ritus i costums.

En la primera encíclica del Pontífex Francesc I *Laudato Si'*, el Papa escriu amb un vocabulari directe i racional, un missatge que busca congregar al catolicisme amb un món transversal entre cultures, com una expressió més dins una mateixa biosfera. En una referència al llegat de Sant Francesc d'Assís escriu: *“el seu testimoni ens mostra una ecologia integral que requereix una apertura cap a categories que transcendeixin el llenguatge de les matemàtiques o de la biologia i ens connectin amb l'essència humana”* (2015; 10). Bergoglio, en el punt vint i dos del primer capítol adverteix sobre: *“com ens costa reconèixer el funcionament exemplar dels ecosistemes naturals: les plantes sintetitzen els nutrients que alimenten als herbívors; aquests al seu torn alimenten els carnívors [...]. En canvi, el sistema industrial, al final del cicle de producció i de consum, no ha desenvolupat la capacitat per absorbir i reutilitzar els residus i excedents”* (2015; 21). Una visió compartida per altres líders religiosos, com el Patriarca Bartomeu de l'Església ortodoxa.

Tanmateix, les religions poden assumir un paper important, alhora de vertebrar una espiritualitat cada cop menys vinculada als dogmes de fe, permeten a l'individu decidir al respecte de les seves creences. Una transformació que per altra banda, ja s'ha donat en altres moments de la història, com hem referenciat amb la reforma protestant, tot i que ara inclou a la totalitat de la Humanitat i no només dues faccions d'una mateixa humanitat europea. Una possibilitat que ens evocaria a una aliança entre civilitzacions.

## 5. Conclusions

### 5.1 Quadre sintètic d'hipòtesis i conclusions

Capítol	Hipòtesis	Conclusions
---------	-----------	-------------

<p><b>Capítol I</b>  <b>El xoc de civilitzacions o una societat empàtica global</b></p>	<p>a) El model agonista de Huntington, a través de la tesis de civilitzacions, permet contextualitzar els conflictes actuals en un àmbit geo-estratègic.</p> <p>b) El xoc de civilitzacions errava en determinar la religió com a pal de paller dels conflictes del segle XXI.</p> <p>c) L'anàlisi de Huntington justifica la visió dels <i>neocons</i> americans.</p>	<p>- Molts dels conflictes actuals es donen en un context de confrontació entre civilitzacions. L'annexió de Crimea per part de Rússia és un exemple d'aquesta tendència.</p> <p>- Cada cop tenen més importància els factors geo-estratègics, és a dir, conflictes pel control dels recursos naturals i l'obtenció d'energia.</p> <p>- Huntington va encertat, en part, sobre el problema religions entre civilitzacions. "<i>La immigració musulmana a Europa i la de mexicans als d'Estats Units derivaran en conflictes</i>". Les onades de populisme patriòtic i racista tant a Europa com a EUA, així ho corroboren.</p> <p>- Els conflictes actuals no tenen la religió com a element central de les seves reclamacions.</p> <p>- L'anàlisi del xoc de civilitzacions i el canvi de paradigma dels conflictes (del món ideològicament bipolar a un món format per diferents civilitzacions), justifica la visió dels <i>neocons</i> americans. El nou equip presidencial a la Casa Blanca és un clar triomf d'aquesta ideologia, portada a extrems populistes.</p> <p>- La teoria de Huntington va més enllà de ser un pamflet doctrinari, sinó que busca comprendre les possibles causes dels conflictes des d'una vessant multilateralista,</p>
---	--	--

	<p>d) El model de Rifkin presenta una oportunitat més empàtica per a determinar les relacions entre Estats de diferents cultures.</p>	<p>en canvi els <i>neocons</i> són unilateralistes.</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- La consecució d'una societat cosmopolita genera la possibilitat d'una <i>aliança entre civilitzacions</i>, en tant, compartim una mateixa biosfera.</li> <li>- Això no obstant, sorgeixen vells fantasmes que semblaven enterrats, com l'augment de l'enriquiment d'urani i les tensions entre grans blocs amb interessos particulars.</li> </ul>
<p><b>Capítol II</b> <b>Occident als albirs del segle XXI</b></p>	<p>a) El declivi d'Occident vindrà donat per l'auge d'altres potències.</p> <p>b) Al contrari que Huntington, creiem en un declivi occidental donat sobretot per contradiccions internes del sistema.</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- En un món multipolar, la supremacia occidental disminueix. Existeix una translació econòmica i demogràfica cap a Orient. Així com un creixement d'altres potències no occidentals, com Brasil.</li> <li>- Hi ha un refús als valors occidentals i a la seva modernitat. Les potències fora de l'àmbit d'Occident busquen una modernització, però impulsada des dels valors tradicionals. Procés conegut amb el nom d'<i>indigenització</i>.</li> <li>- El model social i de creixement capitalista està provocant una sèrie de desequilibris en l'ecosistema que ha generat un fort rebuig des d'alguns sectors polítics i socials dins d'Occident.</li> <li>- Tanmateix, el propi</li> </ul>



		<p>sistema no resol tensions internes, com l'augment de la desigualtat econòmica o l'empobriment de la classe mitja.</p>
<p><b>Capítol III</b> <b>El paper de les TIC en un model de cooperació internacional</b></p>	<p>a) Les TIC i la globalització de les comunicacions poden servir com a model de cooperació intercultural.</p> <p>b). Les comunicacions virtuals són una de les causes del desenvolupament de l'empatia cosmopolita.</p> <p>c) El model polític tradicional i l'edifici religiós jerarquitzat s'afebleixen dins la societat 2.0.</p>	<p>- La comunicació circular generada dins les xarxes virtuals ha trencat amb el model de societat industrial.</p> <p>- No sempre és així, doncs el terrorisme gihadista utilitza les TIC violentament, contra la modernització.</p> <p>- Les TIC faciliten l'acostament cultural, però l'acceptació de l'altre és un tema que supera les pròpies dinàmiques virtuals.</p> <p>- Malgrat aquest augment de les comunicacions, també s'ha generat una cultura mercantilista i un creixement de l'apatia, constatable, a través, dels estudis sobre les indústries culturals.</p> <p>- Cada cop són més les iniciatives que neixen fora dels canals governamentals i que escapen a l'ordre eclesiàstic.</p> <p>- El <i>dogma de fe</i> i l'<i>imperi de la llei</i> es debiliten en una societat psicològica.</p>

## 5.2 Conclusió

Recapitulant, la teoria del xoc de civilitzacions ens expressa unes tesis sobre el nostre futur a curt i mig termini. Un futur comú que Huntington entengué dins un model de confrontació entre blocs culturals, negant l'assumpció del sistema occidental arreu del planeta. Un procés de modernització econòmica, social i tecnològica que portaria a les altres potències a disputar l'hegemonia occidental dels últims dos segles. Civilitzacions integrades per diferents països que s'agrupen en una cultura i tradicions comunes.

La globalització ha comportat una interacció entre diferents civilitzacions, no només a nivell econòmic, sinó també cultural, per tant, els conflictes per preservar les identitats pròpies de cada societat són una possibilitat. Però, Huntington eliminà del seu anàlisi l'impacte de les TIC, alhora de vertebrar un discurs alternatiu per una convergència entre cultures d'una manera pacífica i participativa. Per això, la teoria de Rifkin ens ha permès mostrar una visió més realista de la situació actual que es debat entre un ordre antic de la modernitat, basat en conceptes com la propietat i el poder i un nou ordre més empàtic, basat en compartir i col·laborar.

Durant tot l'assaig hem oscil·lat entre un xoc o una aliança de civilitzacions. Si bé, mai hem dubtat de l'ambivalència del nostre relat, doncs com en tota esfera social, la realitat no està exempta de matisos, ni tampoc de contradiccions. Però hi ha una certesa, la Humanitat del segle XXI és basa en la psicologia per sobre de la fe i de la raó, és a dir, la globalització ha generat la capacitat per poder expressar la nostra lliure individualitat, a través d'un medi virtual que requereix de la comprensió de l'altre i que per tal de prosperar, no tolera ni la imposició ni la jerarquia.

A dia d'avui, cada cop menys persones dubten dels estralls en la biosfera del sistema capitalista i el model de creixement materialista. De fet, les noves polítiques internacionals busquen conservar un medi ambient que es veu en perill i compromet la prosperitat de la vida en el nostre planeta. És per això, que la proposta agonista de competència pels recursos, se'ns presenta molt menys encoratjadora que aquella que aposti per energies distributives reflex d'un medi virtual inclusiu i participatiu.

El màxim representant de l'utilitarisme, John Stuart Mill en la seva obra *Sobre la Llibertat* escrivia: *"Finalment hem reconegut que pel benestar intel·lectual de la Humanitat (del que depèn tot altre benestar), és necessària la llibertat d'opinió i la llibertat d'expressar tota opinió"* (2011). Des de l'impacte de les noves comunicacions, els edificis ètics tradicionals s'han qüestionat, en tant, no donen respostes als desafiaments d'una societat que tot i preservar les identitats culturals, cada cop

tendeix més al contacte i a la sinèrgia entre les diferents morals existents. Les dinàmiques que provoquen el creixement capitalista i tanmateix, l'abisme entròpic, són les mateixes condicions que han propiciat l'aparició de la ciutadania cosmopolita i l'assumpció que totes les societats conviuen en una mateixa biosfera. El futur de les civilitzacions es vincula en lligams biològics. Amb tot, el xoc és un aspecte central dins el desenvolupament de les relacions entre civilitzacions, però també dins la psicologia de cada individu. Per això, des de l'empatia i la comprensió de l'altre, neixen les úniques respostes positives per encarar un esdevenir interconnectat, on les fronteres dels Estats-nacionals deixen pas a un nou ordre global.

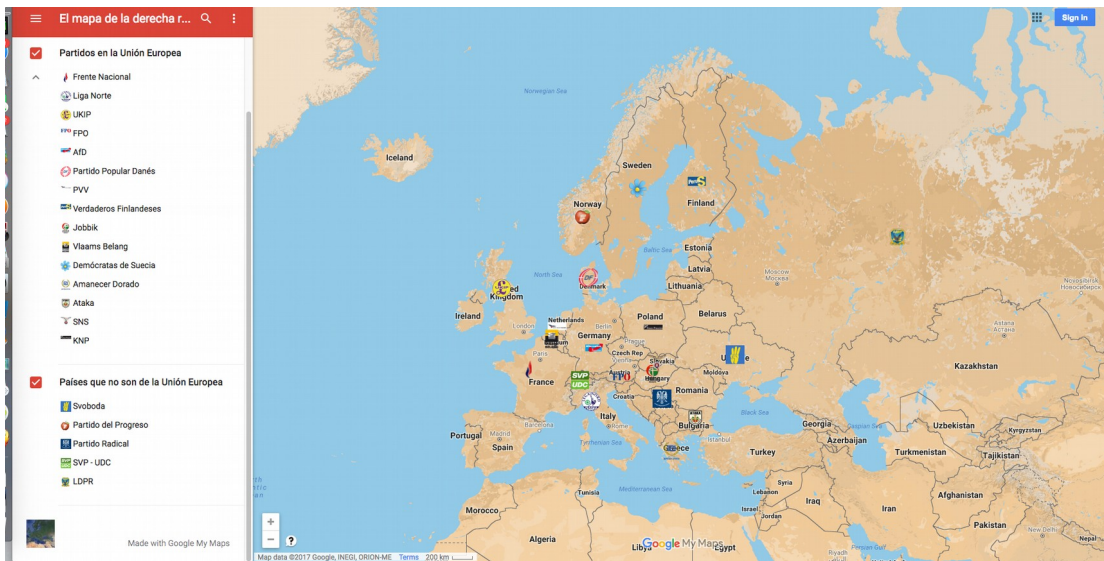
## 6. Bibliografia

- ADORNO, Theodor (2007). *Dialéctica de la Ilustración*. Madrid: Editorial Akal,.
- BAIROCH, Paul (1982). *International Industrialization; Levels from 1750-1980*. Journal of European Economic History (nº11, 269-334).
- BECK, Ulrich (2015). *¿Qué es la globalización?*. Barcelona: Editorial Paidós.
- BERGOGLIO, Jorge (2015) *Laudao si': sobre el cuidado de la casa común*. Madrid: Sant Pablo.
- CALDUCH, Ramon (1993). *Dinámica de la Sociedad internacional*. Madrid: Ceura.
- CANO, Miguel Ángel (2009). *Perfiles de autor del terrorismo islamista en Europa*. Granada: Revista de Ciencia Penal y Criminología (nº 7, 2-38).
- DELEUZE, Gilles-GUATTARI, Félix (2004). *El Antiedipo: capitalismo y esquizofrenia*. Barcelona: Paidós.
- DÍAZ, Gustavo-RODRÍGUEZ, Patricia (2015). *La Unión Europea y el terrorismo islamista*. Madrid: UNISCI (octubre, nº 39), pàgines 175-188.
- DIDEROT, Denis (2011). *Tratado de la Barbarie de los pueblos civilizados*. Barcelona: Editorial Pasado & Presente, S.L.
- ECO, Umberto (1995). *Apocalípticos e integrados*. Barcelona: Edicions Debolsillo.
- FERNÁNDEZ, David (2012). *El inglés como lengua franca en la Unión Europea: Una política lingüística por defecto*. Madrid: Universidad Complutense de Madrid (pàgines 160-181).
- FUKUYAMA, Francis (2015). *El fin de la historia y otros ensayos*. Madrid: Alianza Editorial.
- GUARNÉ, Blai (2016). *Mirades intencionades: representació i alteritat*. Barcelona: UOC.
- HUNTINGTON, Samuel (2016). *El choque de civilizaciones*. Barcelona: Paidós.
- IBÁÑEZ, Tomàs (2014). *El gir lingüístic*. Barcelona: UOC.
- LEFEBVRE, Georges (2003) *La Revolución Francesa y el Imperio*. Madrid: Fondo de Cultura Económica de España, S.L.
- MARIAS, Julián-ARAUJO, María (trad.) (1951). *Aristóteles: Política*. Madrid: Instituto de Estudios Políticos.

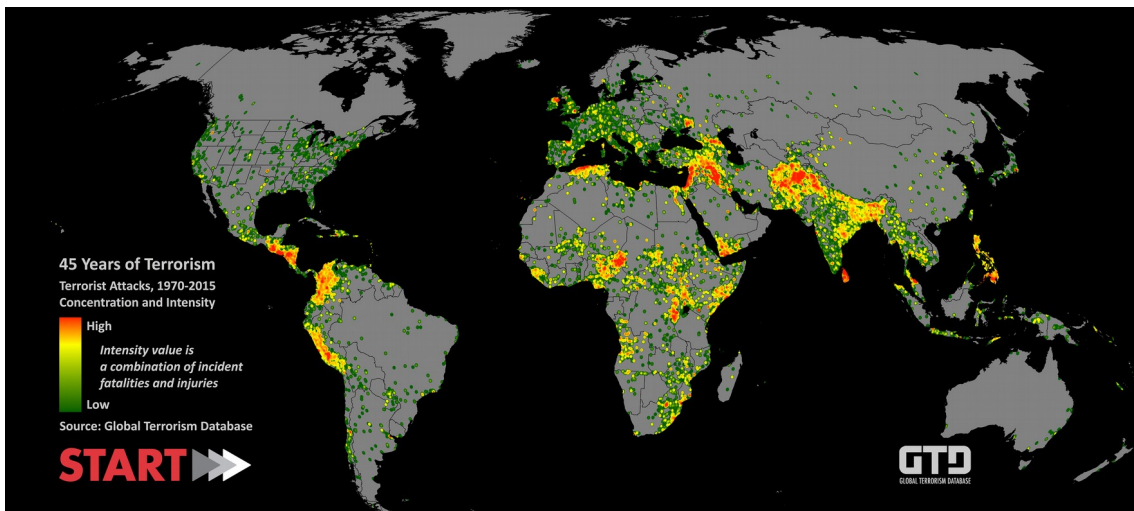
- MAYOS, Gonçal (2009). *Mort Huntington; què restarà del "Clash of civilizations?".* En *Filosofia a cel obert* (pp. 215-252). Barcelona: La Busca.
- MARTIN, Miguel (2010). *Implicaciones educativas de la Reforma y la Cotrareforma en la Europa del Renacimiento.* (Vol. V, pp. 215-236). Extremadura: Cauriensa.
- MARX, Karl-ENGELS, Friedrich (2005). *Manifiesto Comunista.* Madrid: Alianza Editorial.
- MBEMBE, Achille (2011). *Necropolítica.* Tenerife: Editorial Melusina.
- OIT (2013). *Migración laboral y desarrollo.* En *Document sobre la Reunió Tècnica tripartida sobre les Migracions Laborals.* Suïssa: Organització Internacional de Turisme.
- ONU (2016). *Panorama del turismo internacional.* Disponible a UNWTO (United Nations World Tourism Organization) (pp. 1-16). Recuperable a:  
<http://mkt.unwto.org/es/publication/panorama-omt-del-turismo-internacional-edicion-2016>
- ONU (2014). *La situación demográfica en el mundo.* Nova York: Departamento de Asuntos Económicos y Sociales.
- PARDO, Iñaki (2016). *La extrema derecha en Europa.* Barcelona: La Vanguardia (09/05/2016) [data de consulta: 23/11/2016]. Recuperable a:  
<http://www.lavanguardia.com/internacional/20160505/401589387195/extrema-derecha-europa.html>
- REINARES, Fernando-GARCÍA, Carola (2015). *Terroristas, redes y organizaciones: facetas de la actual movilización yihadista en España.* Madrid: real Instituto Elcano.
- RIFKIN, Jeremy (2010). *Civilización empática.* Barcelona: Paidós.
- RUSSELL, Bertrand (2005). *Història de la Filosofia.* Madrid: Espasa Calpe, SA.
- SAID, Edward (2016) *Orientalismo.* Madrid: Debolsillo.
- SARAGOSSA, Antoni-MAYOS, Gonçal (dir.) (2012). S.P. *Huntington: identitats i geopolítica.* Barcelona: UOC.
- SEGALEN, Martine (2011). *Ritos y rituales contemporáneos.* Madrid: Alianza Editorial.
- STUART MILL, John (2011). *Sobre la libertad.* Madrid: Alianza Editorial.
- WOERTZ, Eckart (2016). *Juegos Olímpicos y ciudades: Oportunidades, ambiciones y fracasos.* Barcelona: CIDOB.

## 7. Anexos

### ANNEX 1:



### ANNEX 2:



## ANNEX 3:

TABLE 5

Paul Baistroch

THE TWENTY LEADING WORLD POWERS IN TERMS OF TOTAL MANUFACTURING OUTPUT  
(the figures following the country's name represent levels of industrialization relative to the U.K. in 1900 = 100)

1860		1913		1953		1980	
1	United Kingdom 45	United States 298	United States 1373	United States 3475			
2	China 44	Germany 138	Russia 328	Russia 1630			
3	India 19	United Kingdom 127	United Kingdom 258	Japan 1001			
4	France 18	Russia 77	Germany West 180	Germany West 590			
5	United States 16	France 57	France 98	(China) 553			
6	Russia 16	Austria-Hungary 41	Japan 88	United Kingdom 441			
7	Germany 11	China 33	(China) 71	France 362			
8	Austria-Hungary 10	Japan 25	Italy 71	Italy 319			
9	Japan 6	Italy 23	Canada 66	India 254			
10	Italy 6	Belgium 16	India 52	Canada 220			
11	Spain 4	India 13	(Germany East) 44	(Poland) 169			
12	Belgium 3	Sweden 9	(Czechoslovakia) 36	Brazil 159			
13	Switzerland 2	Canada 9	(Poland) 31	(Germany East) 157			
14	Sweden 1	Switzerland 8	Australia 31	Spain 156			
15	Brazil 1	Brazil 4	Sweden 28	(Czechoslovakia) 129			
16	Mexico 1	Netherlands 4	Belgium 25	Korea 125			
17	Netherlands 1	Mexico 3	Netherlands 24	(Roumania) 118			
18	Portugal 1	Denmark 2	Spain 22	Jugoslavia 103			
19	Roumania 1	Roumania 2	(Hungary) 21	Australia 88			
20	Canada 1	Portugal 2	Switzerland 20	Netherlands 84			